

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της Διαφθοράς του Οικονομικού και
του Οργανωμένου Εγκλήματος

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Αρχαιοκαπηλία ως μορφή οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας. Η εξέλιξη
του φαινομένου και πολιτικές αντιμετώπισης

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ-ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ: ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αρχαιοκαπηλία είναι μια δραστηριότητα η οποία απασχολεί την κοινωνία ήδη από την αρχαιότητα και επιφέρει πολλές βλάβες σε διάφορους τομείς. Η σύνδεση της με τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, της έχει δώσει νέα δυναμική και τη συσχετίζει τόσο με το οργανωμένο έγκλημα όσο και με τα εγκλήματα των ισχυρών. Αν και έχει ποινικοποιηθεί τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αντιμετωπιστεί καθώς είναι μια δράση ιδιαίτερα επικερδής, τόσο για τα εγκληματικά δίκτυα όσο και για τους φαινομενικά νόμιμους φορείς, όπως τα μουσεία ή ακόμα και τα ίδια τα Κράτη.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι να αναδείξει επιμέρους πτυχές του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας, ειδικά αναφορικά με την κλοπή ή τη λαθραία ανασκαφή και την παράνομη διακίνηση των αρχαιοτήτων αλλά και να εξετάσει την αποτελεσματικότητα του πλαισίου αντιμετώπισής της. Εφαλτήριο για τη συγγραφή της, αποτελεί εν μέρει η αυξανόμενη προβολή από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, περιπτώσεων αρχαιοκαπηλίας στον ελληνικό χώρο, αφετέρου οι ολοένα αυξανόμενες πολεμικές συγκρούσεις τόσο στο Ευρωπαϊκό χώρο όσο και σε άλλες χώρες, γεγονός το οποίο, πέρα από τις αναμενόμενες βλαπτικές συνέπειες, διευκολύνει την παράνομη αφαίρεση της πολιτιστικής κληρονομιάς των εμπλεκομένων χωρών.

Λέξεις κλειδιά: αρχαιοκαπηλία, λαθρανασκαφή, παράνομη διακίνηση, επαναπατρισμός, οργανωμένο έγκλημα

ABSTRACT

The trade of stolen antiquities is an activity that has bothered people since ancient times and causes a lot of damage in various sectors. Its association with money laundering has given a new momentum and links it to both organized crime and the crimes of the powerful. Although it has been criminalized both nationally and internationally, it is very difficult to deal with as it is a highly profitable business for both criminals and seemingly lawless actors, such as museums or even States themselves.

The purpose of this paper is to explain the phenomenon of trade of stolen antiquities in relation to theft or clandestine excavation and the illegal trafficking of antiquities, but also to examine how effective are the efforts taken in order to deal with it, and if not, what more could be done. The motive for its writing is partly the increasing media coverage of cases of antiquities theft in the Greece and on the other hand the ever-increasing war conflicts both in the European area and in other countries, a fact which, beyond the expected unpleasant consequences, facilitates the illegal removal of the cultural heritage of the countries involved.

Keywords: trade of stolen antiquities, smuggling, trafficking, repatriation, organized crime

Contents

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1° : ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ	7
1.1 Αρχαιολογία, αρχαιολογικό έγκλημα και αρχαιοκαπηλία	7
1.2 Ιστορική Αναδρομή	9
1.3. Λαθρανασκαφές – Παράνομη Διακίνηση	11
1.4 Συνέπειες της αρχαιοκαπηλίας	12
1.5.Επαναπατρισμός Αρχαιοτήτων	14
1.6. Ο Εθνικισμός στον Πολιτισμό	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2° : ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	18
2.1 Η παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων – modus operand	18
2.2 Η Αρχαιοκαπηλία ως έγκλημα των ισχυρών	19
2.3 Διεθνές εμπόριο αρχαιοτήτων και Διεθνικό οργανωμένο έγκλημα	21
2.4 Νομιμοποίηση εσόδων από την αρχαιοκαπηλία	23
2.5 Το σύστημα Hawala	25
2.6 Η γκρίζα αγορά στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας	26
2.7 Ο Πολιτιστικός Καπιταλισμός	27
2.8 Αρχαιοκαπηλία και Οργανωμένο Έγκλημα	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3° : Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ	31
3.1 Επίσημα στοιχεία για την αρχαιοκαπηλία το 2012	31
3.2 Η αρχαιοκαπηλία το 2013	32
3.3 Η αύξηση του φαινομένου το 2014	32
3.4 Οι κομβικές αλλαγές το 2015	33
3.5 Οι αυξητικές τάσεις το 2016	33
3.6 Η ύφεση του φαινομένου το 2017	34
3.7 Η αρχαιοκαπηλία το 2018	35
3.8 Αυξομειωτικές τάσεις το 2019	35

3.9 Η αρχαιοκαπηλία το 2020	36
3.10 Αυξητικές τάσεις του φαινομένου το 2021	36
3.11 2022: Εξάλειψη του φαινομένου;	37
3.12 Συνολική Εκτίμηση	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° : Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	40
4.1 Η εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας	40
4.2 Η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης	43
4.3 Η Σύμβαση της UNESCO	44
4.4 Η Σύμβαση UNIDROIT	45
4.5 Η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 93/7/ΕΟΚ	45
4.6 Ο Διεθνής Οργανισμός Εγκληματολογικής Αστυνομίας (INTERPOL)	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5° : ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΡΩΝ	47
5.1 Αποτίμηση της αντιμετώπισης της αρχαιοκαπηλίας	47
5.2 Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	56

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στο ζήτημα της αρχαιοκαπηλίας ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος καθώς και στο πλαίσιο αντιμετώπισής της. Η δομή της εργασίας αποτελείται από έξι κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται συνοπτικά το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας, εκκινώντας από την ιστορική αναδρομή του. Επίσης, επιχειρείται να αναδειχθούν οι συνέπειες του φαινομένου αλλά και να διερευνηθούν ενδεχόμενοι τρόποι αναφορικά με την επιστροφή των κλεμμένων αρχαιοτήτων στον τόπο προέλευσής τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η σύνδεση του αρχαιολογικού εγκλήματος με το οργανωμένο έγκλημα και με την εγκληματικότητα των ισχυρών εν γένει και αποτυπώνονται οι κοινές πρακτικές οι οποίες αξιοποιούνται από τις εν λόγω εγκληματικές μορφές για να νομιμοποιήσουν τα έσοδά τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, παρατίθεται συνοπτικά το ιστορικό των ελληνικών νομοθετικών μέτρων που ελήφθησαν κατά την πάροδο των χρόνων για την καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας και εν συνεχεία, οι διεθνείς συμβάσεις με τις οποίες οι χώρες, σε ένα κλίμα συνεργασίας, προσπαθούν να αποτρέψουν την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων. Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας όπως σημειώθηκε στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, εστιάζοντας στη δράση των εγκληματικών οργανώσεων. Η έρευνα βασίζεται στις εκθέσεις της Αστυνομίας οι οποίες συντάσσονται ανά έτος και αποτυπώνουν την κατάσταση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, επιχειρείται μια σύντομη αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων που ελήφθησαν για την καταπολέμηση του φαινομένου και στη συνέχεια αποτυπώνονται ορισμένες προτάσεις για την ενίσχυση των μέτρων αντιμετώπισης της αρχαιοκαπηλίας. Το έκτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, χρησιμεύει ως πεδίο για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις αιτίες άνθισης της αρχαιοκαπηλίας και των πολιτικών αντιμετώπισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ

1.1 Αρχαιολογία, αρχαιολογικό έγκλημα και αρχαιοκαπηλία

Η αρχαιολογία είναι μια επιστήμη σχετικά πρόσφατη, η οποία γεννήθηκε τον 19^ο αιώνα, έπειτα από την ανακάλυψη των αρχαίων πολιτισμών των Αιγυπτίων και των Σουμέριων και τη ραγδαία αύξηση των ατόμων που έσκαβαν ερασιτεχνικά, για να ανακαλύψουν θησαυρούς. Η αρχαιολογία προσπάθησε να δημιουργήσει ένα επιστημονικό τρόπο ανασκαφής αλλά και να μελετήσει τα αρχαιολογικά ευρήματα στο πλαίσιο τους, προκειμένου να αναδείξει τη σημασία τους. Πρόκειται για ένα διεπιστημονικό πεδίο το οποίο είναι δύσκολο να οριστεί πλήρως. Πλέον, περιλαμβάνει τη μελέτη των ανθρώπινων τοπίων και των υλικών καταλοίπων προκειμένου να κατανοήσει το πώς εξελίχθηκαν οι κοινωνίες από την αρχαιότητα ως σήμερα (Swain, 2007, σελ.8-11).

Παρά την ανάδειξή της αρχαιολογίας ως επιστήμη, δεν σταμάτησαν οι προσπάθειες από απλούς ανθρώπους να βρουν ίχνη αρχαίων πολιτισμών, διαπράττοντας, συχνά εν αγνοία τους, αρχαιολογικό έγκλημα. Ως αρχαιολογικό έγκλημα θεωρείται οποιαδήποτε καταστροφική πράξη διαταράσσει ένα αρχαιολογικό σύνολο, με στόχο τον εντοπισμό πολύτιμων αρχαίων αντικειμένων. Αρχαιολογικό έγκλημα, επίσης, θεωρείται η εκμετάλλευση των εν λόγω αντικειμένων, δηλαδή η διακίνηση και η πώλησή τους με στόχο τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους (Thomas&Grove, 2014, σελ.2-3). Η Ελληνική νομοθεσία προστατεύει την πολιτιστική κληρονομιά από παράνομες πρακτικές που βλάπτουν τον αρχαιολογικό πλούτο αλλά και την οικονομία της χώρας (Νόμος 3028/2002, άρθρο 3).

Η κλοπή των αρχαιολογικών αντικειμένων και η παράνομη διακίνησή τους αποτελούν παράνομες δραστηριότητες που περιγράφουν το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας. Η αρχαιοκαπηλία δεν υφίσταται ως νομικός όρος αλλά επινοήθηκε από τους αρχαιολόγους, οι οποίοι προσπαθούσαν να περιγράψουν το εν λόγω φαινόμενο. Ο βανδαλισμός αρχαιολογικών χώρων, ιδίως νεκροταφείων, είναι πρακτική γνωστή ήδη από την εποχή του Χαλκού, καθώς πολλοί άνθρωποι βεβήλωναν τους τάφους για να πάρουν αντικείμενα, που ήταν πολύτιμα ή είχαν μεγάλη συναισθηματική ή τελετουργική αξία. Η απόσπαση αυτών των αντικειμένων γινόταν και συνεχίζεται να γίνεται, βίαια και η αυξανόμενη συχνότητά τους απειλεί όχι μόνο σημαντικά μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και την ίδια την κοινωνία (Brodie και Renfrew 2005, 343-344).

Βάσει του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), η παράνομη διακίνηση των αρχαιοτήτων και των πολιτιστικών αγαθών εν γένει είναι σύνθετη και δύναται να προσλάβει πολλές μορφές, ανάλογα από τα εμπλεκόμενα μέρη, τα συμφέροντα και τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν ανά περίπτωση. Η νομοθεσία κάθε χώρας, παρά τις όποιες ιδιαιτερότητες, ορίζει πως νόμιμος κάτοχος των αρχαιοτήτων, είτε αυτές έχουν ανασκαφεί είτε όχι, είναι το κράτος στο οποίο βρέθηκαν. Το κράτος αποφασίζει το πως αυτές θα χρησιμοποιηθούν, προκειμένου να προάγουν τον πολιτισμό εντός και εκτός συνόρων. Η παράνομη διακίνηση σχετίζεται με πρακτικές όπως η κλοπή αρχαιοτήτων, από φυλασσόμενους δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους, οι παράνομες ανασκαφές, η απομάκρυνση των αρχαιοτήτων εν καιρώ πολέμου ή στρατιωτικής κατοχής και η παράνομη αλλαγή κυριότητας μιας αρχαιότητας (<https://icom.museum/en/>).

Τα αρχαία αντικείμενα τα οποία διακινούνται κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, τη νόμιμη, τη γκρίζα και την παράνομη. Στην πρώτη κατηγορία, ανήκουν τα αρχαία αντικείμενα, των οποίων η ανεύρεση έγινε με νόμιμες διαδικασίες, συνήθως μέσω χερσαίας ή ενάλιας ανασκαφής, της οποίας ο αρχαιολόγος έχει λάβει αρμοδιότητα να καταγράψει τις πληροφορίες σχετικά με την ανεύρεση και την αξία τους και να τα φωτογραφήσει, ούτως ώστε να δημοσιευτούν και να δοθούν στο νόμιμο κάτοχό τους, που στην περίπτωση της Ελλάδας είναι το ίδιο το κράτος. Στην κατηγορία αυτή, μόνο ένα μικρό ποσοστό των αρχαιοτήτων καταλήγει στην αγορά και συνήθως πρόκειται για αντικείμενα κοινά και μικρότερης αξίας (Mackenzie, 2005a, σελ. 4).

Στη γκρίζα κατηγορία, κατατάσσονται αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία αφαιρέθηκαν παράνομα, από άτομο το οποίο δεν είχε κάποια αρμοδιότητα. Ωστόσο, από τη στιγμή της λαθραίας ανασκαφής τους και της απομάκρυνσής τους από το χωρικό και ιστορικό πλαίσιο στο οποίο ανήκαν, έχει περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε αν και η όλη διαδικασία είναι παράνομη, σύμφωνα με τη νομοθεσία, τα ίδια τα αντικείμενα έχουν νομιμοποιηθεί (άρθρο 8 της Οδηγίας 2014/60/ΕΕ). Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει αρχαιότητες οι οποίες ανακαλύφθηκαν πρόσφατα, από μη εξουσιοδοτημένο άτομο και παραμένουν παράνομες. Ωστόσο, πολλές φορές με πλάγιους τρόπους μετατρέπονται σε αρχαιότητες σχετικά νόμιμες όπως αυτές της β κατηγορίας και κατορθώνουν να εισέρχονται παράνομα στην αγορά (Mackenzie, 2005a, σελ. 4).

Η μετατροπή ενός αρχαίου αντικειμένου από παράνομο σε νόμιμο είναι η βάση για την ανάπτυξη του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων. Παράλληλα, πολλές φορές οι διακινητές υποστηρίζουν πως οι αρχαιότητες βρέθηκαν τυχαία κατά τη διάρκεια αγροτικών ή οικοδομικών εργασιών. Δεδομένου ότι τυπικά η εύρεσή τους πρέπει να δηλώνεται στο κράτος, δεν θεωρείται νόμιμη η όποια απόπειρα πώλησής τους. Ωστόσο, υπάρχει κάποιο ηθικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις αρχαιότητες, οι οποίες είναι ξεκάθαρα προϊόντα λαθραίας ανασκαφής, και μάλιστα από σημαντικές θέσεις. Η μετατροπή αυτή είναι εφικτή, χάρη στην αλλαγή του ιστορικού προελεύσεως της αρχαιότητας (Mackenzie, 2005a, σελ. 4).

Η προέλευση έχει διττή σημασία. Αφενός ορίζεται ως το πλαίσιο που βρέθηκε η αρχαιότητα, δηλαδή ο τόπος και ο χρόνος ανασκαφής, αφετέρου ως το ιστορικό διακίνησής του, όπως το ποιοι ήταν οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες του. Είναι γεγονός πως πολλές φορές, όπως για παράδειγμα στους καταλόγους των οίκων δημοπρασιών, σπάνια αναφέρονται οι συνθήκες υπό τις οποίες βρέθηκε ένα αρχαίο αντικείμενο. Συνηθέστερο είναι να αναγράφεται το ιστορικό διακίνησής του, αλλά και πάλι αναφέρονται οι πιο πρόσφατες μεταπωλήσεις. Τα στοιχεία αυτά πείθουν τον υποψήφιο αγοραστή ότι το αρχαίο αντικείμενο δεν προέρχεται από αρχαιοκαπηλία, ενώ αν ο τελευταίος ιδιοκτήτης είναι διάσημος ή έστω κάποιο αξιόπιστο άτομο, τότε ενισχύεται αυτόματα και η αυθεντικότητα της συλλογής του και του αντικειμένου το οποίο επιθυμεί να μεταπωλήσει (Mackenzie, 2005a, σελ. 4). Επιπλέον, η καταγραφή ενός αρχαίου αντικειμένου στον κατάλογο ενός οίκου δημοπρασιών, θεωρείται ένα είδος επίσημης δημοσίευσης. Επομένως, έχοντας συγκεκριμένο αριθμό και ημερομηνία δημοσίευσης, μπορούν να πωληθούν χωρίς να κινήσουν υποψίες για παράνομη προέλευση (Αποστολίδης, 2006, σελ.313).

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Η αρχαιοκαπηλία και η πρακτική της λαθρανασκαφής ήταν διαδεδομένες ήδη από την αρχαιότητα. Οι ευκολότεροι στόχοι ήταν οι πλούσιοι τάφοι που έφεραν πολλά κτερίσματα, τα οποία μπορούσαν να μεταφερθούν και να πωληθούν σχετικά εύκολα. Από τον 20^ο αιώνα ξεκίνησε η καταγραφή περιπτώσεων λαθρανασκαφής, καθώς οι αρχαιολόγοι εντόπιζαν πολλούς αρχαιολογικούς χώρους που είχαν υποστεί τέτοιες φθορές στην Ευρώπη και σε άλλες ηπείρους. Μάλιστα, οι περιπτώσεις αυτές δεν ήταν μόνο σύγχρονες, αλλά χρονολογούνται ακόμα και από τους προϊστορικούς χρόνους. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τις μεγάλες διαστάσεις που είχε λάβει το

φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας ήδη από την αρχαιότητα, αλλά και το γεγονός ότι διαχρονικά αποτελεί ένα παγκόσμιο ζήτημα. Παράλληλα, φαίνεται πως οι λαθραίες ανασκαφές δεν γίνονται μόνο στις φτωχές και υποανάπτυκτες χώρες αλλά και στο δυτικό κόσμο (Proulx, 2013, σελ. 123-124).

Οι γνωστότερες περιπτώσεις αρχαιοκαπηλίας συνδέονται με πολεμικές συρράξεις. Ο πόλεμος στο Ιράκ τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οδήγησε στην κλοπή και την παράνομη διακίνηση πολλών αρχαιοτήτων της Μεσοποταμίας, καθώς λεηλατήθηκαν πολλά Μουσεία και χιλιάδες αρχαιότητες κατέκλυσαν παράνομα την αγορά. Η ένδεια οδήγησε πολλούς απλούς πολίτες στο να λεηλατούν οι ίδιοι τους αρχαιολογικούς χώρους, προκειμένου να κλέψουν τα κειμήλιά τους, ώστε να βγάλουν τα προς το ζην. Πέρα από λύση ανάγκης, η αρχαιοκαπηλία στο Ιράκ έδωσε την ευκαιρία στο οργανωμένο έγκλημα να αυξήσει τα κέρδη του, εμπλεκόμενο σε μια προσοδοφόρο δραστηριότητα. (McGuire, 2008, σελ. 13). Η κατάσταση στο Ιράκ συνεχίστηκε το 2003 εξαιτίας του Δεύτερου Πόλεμου του Κόλπου αλλά και τα τελευταία χρόνια με την άνοδο του ISIS το οποίο καταστρέφοντας μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, πουλά παράνομα τις κινητές αρχαιότητες για να χρηματοδοτήσει τις τρομοκρατικές του δραστηριότητες (Danti, 2015, σελ.132- 141).

Προσφάτως, η επανάσταση στην Αίγυπτο που συνέβη το 2011, οδήγησε σε παρόμοια κατάσταση με τη λεηλασία πολλών αρχαιολογικών χώρων και Μουσείων και την παράνομη πώληση των αρχαιοτήτων. Το Ανώτατο Συμβούλιο Αιγυπτιακών Αρχαιοτήτων συνέταξε ένα κατάλογο με τις αρχαιότητες οι οποίες κλάπηκαν από το Εθνικό Μουσείο της Αιγύπτου. Ωστόσο, η απουσία συνοδευτικής φωτογραφίας και λεπτομερούς περιγραφής, δεν κατέστησαν εφικτή την ανεύρεση των περισσότερων αντικειμένων (Durney&Proulx, 2011, σελ. 124).

Δεν προκαλεί εντύπωση πως ο δυτικός κόσμος προχώρησε σε λεηλασία της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς των αποικιών του. Η Ελλάδα, παρόλο που δεν αποτέλεσε αποικία, δεν διέφυγε της λεηλασίας. Έτσι, πολύτιμα γλυπτά κοσμούν μεγάλα Ευρωπαϊκά Μουσεία, έχοντας αποκοπεί από το κανονικό τους περιβάλλον. Γενικότερα, όσον αφορά στην Ελλάδα, αν και υπάρχει παντού αρχαιολογικός πλούτος, οι λαθρανασκαφές λαμβάνουν χώρα κυρίως στην Κρήτη, που ήταν κοιτίδα του Μινωικού Πολιτισμού και την Πελοπόννησο, όπου άκμασε ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός. Η Θεσσαλία λεηλατήθηκε λόγω των πολύτιμων ευρημάτων στις νεολιθικές θέσεις, ενώ η Κεντρική Μακεδονία με τους πλούσιους βασιλικούς τάφους,

προσέφερε στους αρχαιοκάπηλους πολλά νομίσματα, κοσμήματα και κεραμικά αντικείμενα (Boutoroulou, 2009, σελ. 124).

Η άνθιση της αρχαιοκαπηλίας είναι εύκολο να εξηγηθεί αν αναλογιστεί κανείς τις σημαντικές αλλαγές που έχουν επέλθει σε ορισμένους τομείς τα τελευταία χρόνια. Η πρώτη αλλαγή σχετίζεται με τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούν οι αρχαιοκάπηλοι για να λεηλατήσουν ένα χώρο. Έτσι, ενώ παλαιότερα η εργασία ήταν χειρωνακτική με εργαλεία καθημερινής χρήσης, τώρα οι αρχαιοκάπηλοι έχουν στη διάθεσή τους ανιχνευτές μετάλλων, δυναμίτες, μπουλντόζες και πιο σύγχρονα και κατάλληλα εργαλεία. Επιπλέον, χάρη στην τεχνολογική εξέλιξη, οι αρχαιοκάπηλοι έχουν πλέον, πρόσβαση σε δυσπρόσιτες περιοχές, χάρη στα κατάλληλα οχήματα ενώ είναι και πιο εύκολο να ανακαλύψουν αρχαίους θησαυρούς ή τοποθεσίες που δεν είναι ορατές με γυμνό μάτι στην επιφάνεια της γης. Παράλληλα, χάρη στο διαδίκτυο και τις προσφορές σε ταξιδιωτικά γραφεία, είναι μικρότερο το κόστος για να ταξιδέψει κάποιος σε μια χώρα. Ως εκ τούτου, κανένα μνημείο ή μουσείο δεν θεωρείται απόλυτα ασφαλές, όσο απομακρυσμένο ή απόρθητο και να θεωρείται. Η συνθήκη αυτή προκαλεί ανυπολόγιστη ζημιά όχι μόνο στο φυσικό περιβάλλον αλλά και στην επιστημονική κοινότητα η οποία δεν μπορεί να εξασφαλίσει την ασφάλεια του αρχαιολογικού πλούτου (Canouts & McManamon, 2001, σελ.97).

1.3. Λαθρυνασκαφές – Παράνομη Διακίνηση

Οι λαθρυνασκαφές ενδέχεται να είναι περιστασιακές ή συστηματικές. Στην πρώτη περίπτωση, γίνονται τυχαία, συνήθως κατά τη διάρκεια κάποιας οικοδομικής ή αγροτικής εργασίας και τα άτομα τα οποία εκτελούν τις εργασίες αυτές, αν βρουν κάτι, αποφασίζουν να το κρατήσουν και να το εκμεταλλευτούν προς όφελός τους και όχι να το δώσουν στην αρμόδια υπηρεσία. Η συστημική, λαθραία ανασκαφή έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις για το αρχαιολογικό σύνολο, καθώς είναι περισσότερο οργανωμένη και χρησιμοποιούνται καταστροφικότερα μηχανήματα. Οι αρχαιοκάπηλοι δρουν συνήθως ανά περιοχές και συνεργάζονται με άτομα τα οποία γνωρίζουν πότε και πόσο πρέπει να πωληθούν τα ευρήματα (Nistri, 2009, σελ. 76). Συνήθως, οι εγκληματικές οργανώσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται στις εν λόγω πρακτικές, έχουν ιεραρχική δομή και προκαθορισμένους ρόλους. Έτσι, υπάρχουν οι ανασκαφείς, που φέρνουν τις αρχαιότητες στο φως, οι κλεπταποδόχοι που αποτελούν τους πρώτους διακινητές τους και ο αρχαιοπώλης ο οποίος εκτιμά την αξία του αντικειμένου και έρχεται σε επαφή με το άτομο που επιθυμεί να το αγοράσει, εντός ή

εκτός χώρας, προκειμένου να κλείσει τη συμφωνία. Οι άνθρωποι αυτοί συχνά προτιμώνται καθώς προσφέρουν τις αρχαιότητες σε πιο συμφέρουσες τιμές, σε σχέση με τους οίκους δημοπρασιών (Μανιάτης, 2010, σελ. 15).

Οι εμπλεκόμενοι στην παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων ποικίλουν και συχνά είναι άτομα υπεράνω πάσης υποψίας. Αρχικά, οι ίδιες οι κοινότητες συχνά ανέχονται την αρχαιοκαπηλία στο έδαφός τους, καθώς αποτελεί απαραίτητη αν και πενιχρή πηγή εσόδων, ειδικά σε δύσκολες οικονομικά περιόδους. Θύτες και ταυτόχρονα θύματα, αποτελούν οι ευκολόπιστοι τουρίστες οι οποίοι αγνοώντας τη σχετική νομοθεσία, αγοράζουν κλεμμένες αρχαιότητες χωρίς να ελέγχουν αν είναι νόμιμες. Η αποδοτικότητα της αρχαιοκαπηλίας έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον μεμονωμένων εγκληματιών αλλά και του οργανωμένου εγκλήματος. Και οι δύο κατηγορίες ασχολούνται με την αρχαιοκαπηλία, διατηρώντας σε πολλές περιπτώσεις παράλληλα, άλλες παράνομες επιχειρήσεις, όπως το λαθρεμπόριο. Με την αρχαιοκαπηλία ενδέχεται να εμπλακούν και άτομα τα οποία δεν είχαν πρότερη εγκληματική δράση, αλλά επιζητούσαν να αποκτήσουν ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και προέβησαν στην κλοπή του (Polk, 2014, σελ. 212).

Πέρα από τους απλούς τουρίστες και τους εγκληματίες, ο ίδιος ο κόσμος της τέχνης εμπλέκεται με διάφορους τρόπους με τις λαθρανασκαφές και την αρχαιοκαπηλία. Τα Μουσεία, όντας σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, προσπαθούν να εμπλουτίσουν τις συλλογές τους για να προσελκύσουν επισκέπτες, ενώ οι οικονομικά ισχυροί ιδιώτες, προσπαθούν να αυξήσουν το γόητρό τους με την κατοχή ενός πολύτιμου αντικειμένου. Οι οίκοι δημοπρασιών αλλά και το διαδίκτυο, παρέχουν πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά, κρατώντας πολλές φορές σκοτεινή την προέλευσή τους. Τέλος, η επιστημονική κοινότητα έχει βοηθήσει πολλές φορές την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων, παρέχοντας τα κατάλληλα έγγραφα για την αυθεντικότητα και τη νομιμότητα ή μη των αρχαιοτήτων (Polk, 2014, σελ. 213).

1.4 Συνέπειες της αρχαιοκαπηλίας

Αν και οι πρώτες αρχαιολογικές ανασκαφές είχαν έντονο το χαρακτήρα της αρχαιοκαπηλίας, καθώς εύποροι άνθρωποι επιθυμούσαν πολύτιμα πολιτιστικά αγαθά άλλων χωρών και πλήρωναν για να τα αφαιρέσουν από το μέρος όπου ανήκαν, σταδιακά βελτιώθηκαν και η προσέγγισή τους ήταν περισσότερο επιστημονική. Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, κάθε απώλεια ή βεβήλωση αρχαιολογικών αντικειμένων και χώρων σήμαινε την αδυναμία σωστής ερμηνείας του παρελθόντος

και της εξέλιξης των κοινωνιών και εν γένει της ανθρώπινης ιστορίας (Proulx, 2013, σελ.111). Παράλληλα, εκτός από τους αρχαιολόγους, οι ανθρωπολόγοι εφιστούν την προσοχή σε επιπρόσθετους κινδύνους, οι οποίοι προκύπτουν εξαιτίας της απογύμνωσης των αρχαιολογικών αντικειμένων από το πολιτιστικό τους περιβάλλον. Ειδικότερα, τα αντικείμενα που μεταφέρονται από άλλες ηπείρους στο δυτικό κόσμο, αναγκάζονται να ενδυθούν με τη δυτική αντίληψη για την τέχνη και την κοινωνία και να θεωρούνται πολλές φορές πρωτόγονα και υποδεέστερα, υπακούοντας στο αφήγημα για τη δυτική πολιτιστική αλλά και πολιτική κυριαρχία (Brodie, Kersel, Luke, Tubb, 2006, σελ.1-3).

Η αρχαιοκαπηλία πέρα από το ότι στερεί σημαντικές πληροφορίες στους επιστήμονες και δυσχεραίνει το έργο τους, έχει συνέπειες και σε κοινωνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η κλοπή και η διακίνηση αρχαιοτήτων, απαιτούν τη συμμετοχή αρκετών πολιτών αλλά και κρατικών φορέων. Τα κέρδη από τις παράνομες πωλήσεις χρησιμοποιούνται για διάφορους σκοπούς. Ένα μέρος τους χρησιμοποιείται συχνά για το χρηματισμό των κρατικών υπαλλήλων. Η διαφθορά είναι χρήσιμη σε πολλά στάδια, καθώς με τον τρόπο αυτό οι εγκληματικές οργανώσεις, μπορούν να αποκτήσουν ευκολότερα πρόσβαση στις αρχαιότητες, να αποκτήσουν τα απαραίτητα πλαστά έγγραφα που θα τις συνοδεύουν και να τις περάσουν χωρίς προβλήματα από το τελωνείο και τα σύνορα. Επιπλέον, μέρος των εσόδων χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση άλλων παράνομων δραστηριοτήτων της εγκληματικής οργάνωσης, όπως τη διακίνηση ναρκωτικών. Το εμπόριο αρχαιοτήτων και το εμπόριο ναρκωτικών συνδέονται στενά, δεδομένου ότι η αστυνομία, όπως θα φανεί και στη συνέχεια από τη μελέτη των αστυνομικών εκθέσεων, συλλαμβάνει πολλές φορές άτομα στην κατοχή των οποίων βρίσκονται αντικείμενα, τα οποία σχετίζονται και με τις δύο κατηγορίες. Η ανάμιξη των αρχαιοκάπηλων με παράνομες δραστηριότητες και το οργανωμένο έγκλημα, διαταράσσει τον κοινωνικό ιστό και απειλεί την ευμάρεια των πολιτών. Σε πολλές μάλιστα, περιπτώσεις, όπως αυτή του Ισλαμικού Κράτους, η αρχαιοκαπηλία συνδέεται στενά με πράξεις τρομοκρατίας, αναδεικνυοντάς την σε σημαντική κατηγορία του οργανωμένου εγκλήματος (Bauer, 2015, σελ.1).

1.5 Επαναπατρισμός Αρχαιοτήτων

Ο επαναπατρισμός αρχαιοτήτων ερμηνεύεται ως η επιστροφή των αρχαιοτήτων στη χώρα από την οποία απομακρύνθηκαν παράνομα. Ουσιαστικά, σήμερα, οι έννοιες επιστροφή, απόδοση και επαναπατρισμός χρησιμοποιούνται από τους μελετητές αδιάκριτα, αν και η ουσία τους παρουσιάζει αρκετές διαφορές οι οποίες, μεταξύ άλλων, άπτονται και του θέματος της ιδιοκτησίας των αρχαιοτήτων. Ο όρος επιστροφή χρησιμοποιείται για τις αρχαιότητες οι οποίες έχουν κλαπεί από ένα κράτος στο παρελθόν, ιδιαίτερα σε καιρούς πολέμου. Είναι μια πράξη επανορθωτική, η οποία προσπαθεί να αποκαταστήσει μια παρελθοντική αδικία. Ο όρος απόδοση, αναφέρεται κυρίως στις αρχαιότητες οι οποίες είτε εξήχθησαν παράνομα, είτε σφετερίστηκαν κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας από τις μητροπόλεις. Στην πρώτη περίπτωση, η αρχαιότητα επιστρέφεται στο κράτος χωρίς να υπάρχει θέμα ιδιοκτησίας. Στην περίπτωση της αποικιοκρατίας, η κατάσταση είναι πιο περίπλοκη, αλλά το αίτημα βασίζεται στην αναγκαιότητα απόδοσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, στους απογόνους αυτών που τη δημιούργησαν (Corsane, 2005, σελ.20).

Ο επαναπατρισμός αναφέρεται στη διεκδίκηση των αρχαιοτήτων, κυρίως από αυτόχθονες πληθυσμούς, αν και πλέον, χρησιμοποιείται ευρέως (Cornu & Renold, 2010, σελ.1-2). Είναι μια σημαντική διαδικασία όχι μόνο γιατί δικαιώνει τη λεηλατημένη χώρα και ενισχύει την πολιτιστική κληρονομιά της, αλλά και γιατί είναι ένας τρόπος καταστολής των μελλοντικών φαινομένων αρχαιοκαπηλίας. Υπάρχουν τέσσερις τρόποι για να επιτευχθεί ο επαναπατρισμός: με κατάσχεση και δικαστικές διαδικασίες, με νομική διαπραγμάτευση, μέσω αγοράς ή και μέσω εθελοντικής επιστροφής του αντικειμένου από τον ιδιοκτήτη. Στην τελευταία περίπτωση, πρόκειται συνήθως για αλλοδαπούς τουρίστες, που ήθελαν κάποιο αυθεντικό ενθύμιο της χώρας που επισκέφθηκαν (Boutoroulou, 2009, σελ. 128).

Δύο χρήσιμα εργαλεία, στο πλαίσιο του επαναπατρισμού, είναι ο θεσμός της διαμεσολάβησης και της πολιτιστικής διπλωματίας. Οι εν λόγω θεσμοί ξεφεύγουν από τα άκαμπτα όρια της νομικής διαδικασίας και λαμβάνουν υπόψιν τους τα παράπλευρα συμφέροντα και των δύο εμπλεκομένων πλευρών. Παράλληλα, είναι ένας οικονομικός τρόπος επίλυσης του ζητήματος, καθώς η νομική οδός είναι αναμφισβήτητα περισσότερο δαπανηρή. Δεδομένου ότι στη διαδικασία επαναπατρισμού εμπλέκονται χώρες οι οποίες διατηρούν οικονομικές και μη σχέσεις,

είναι σημαντικό να διατηρείται ένα φιλικό κλίμα εμπιστοσύνης, ο σεβασμός και η αμοιβαία κατανόηση, ούτως ώστε να μη διαταραχθούν οι μεταξύ τους σχέσεις (Stamatoudi, 2009, σελ. 117).

Αν και η εθνική νομοθεσία κάθε χώρας, ενσωματώνοντας τα όσα ορίζουν οι διεθνείς συμβάσεις, έχουν θέσει κάποιες ουσιαστικές αρχές, το θέμα της επανάκτησης των αρχαιοτήτων δεν έχει επιλυθεί ικανοποιητικά. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό να υπάρξει μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των πολιτών, μέσω της ενημέρωσης από το Υπουργείο Πολιτισμού και τους αρμόδιους φορείς, όπως και σωστή πληροφόρηση των Μουσείων και των ιδιωτών, οι οποίοι κατέχουν συλλογές με αρχαία αντικείμενα. Ο επαναπατρισμός των αρχαιοτήτων δεν γίνεται μόνο για να δικαιωθεί η χώρα από την οποία κλάπηκαν αλλά και για λόγους οι οποίοι άπτονται ηθικών, κοινωνικών και επιστημονικών ζητημάτων, ιδίως όταν οι αρχαιότητες είναι μοναδικές και η αξία τους μπορεί να γίνει κατανοητή, μόνο στο περιβάλλον από το οποίο αποσπάστηκαν βίαια. Τέλος, ο επαναπατρισμός, αν γίνει σωστά, μπορεί όχι να διαταράξει αλλά να ενδυναμώσει τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών (Stamatoudi, 2009, σελ. 117-119).

Σε περίπτωση που ο επαναπατρισμός επιδιωχθεί να γίνει δικαστικά, θα πρέπει να τηρηθεί η διαδικασία όπως προβλέπεται στο ν. 101/2016. Κάθε κράτος έχει δικαίωμα να υποβάλει αίτηση στο δικαστήριο για επιστροφή της αρχαιότητας η οποία κλάπηκε, συνοδευόμενη από τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Η νομική διαδικασία είναι χρονοβόρα και κοστοβόρα και πρέπει να ολοκληρωθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, αλλιώς το αίτημα παραγράφεται. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις το κράτος υποχρεούται να καταβάλλει αποζημίωση στο κράτος που κατείχε τόσο καιρό το πολιτιστικό αγαθό, αν διαπιστωθεί πως κατά την απόκτηση του είχαν γίνει όλες οι απαιτούμενες διαδικασίες με τη δέουσα προσοχή. Αν υπάρξει διαμεσολάβηση, το Υπουργείο Εξωτερικών θα πρέπει να εκδώσει μια ρηματική διακοίνωση η οποία θα απευθύνεται στην Πρεσβεία της χώρας η οποία κατέχει παράνομα το ζητούμενο αρχαίο αντικείμενο (ν. 101(1)/2016).

Παράλληλα, υπάρχει η επιλογή να γίνει αίτηση για δικαστική συνδρομή, όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 4 του νόμου 3658/2008. Συγκεκριμένα, η Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών, που δημιουργήθηκε με το συγκεκριμένο νόμο, είναι υποχρεωμένη να δώσει όλα τα απαραίτητα στοιχεία προκειμένου να διερευνηθεί η υπόθεση επαναπατρισμού του κλεμμένου αντικειμένου, από τον αρμόδιο Εισαγγελέα Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών, όπως

αυτό ορίζεται στο άρθρο 6 του νόμου. Ο Εισαγγελέας, έπειτα από σχετική έρευνα, θα καταθέσει επίσημο αίτημα δικαστικής συνδρομής το οποίο θα έχει μεταφραστεί, στον αντίστοιχο Εισαγγελέα της χώρας, από την οποία ζητείται η επιστροφή του κλεμμένου αντικειμένου (Stamatoudi, 2009, σελ. 119).

1.6 Ο Εθνικισμός στον Πολιτισμό

Το σύνολο των αρχαίων ευρημάτων αποτελούν εν γένει μια σημαντική μαρτυρία του παγκόσμιου πολιτισμού, χωρίς να έχει σημασία το που εκτίθενται και το πως αποκτήθηκαν. Παράλληλα, ωστόσο, αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας ορισμένης χώρας, κάτι το οποίο τους προσδίδει εθνικό χαρακτήρα. Λειτουργώντας επικυρωτικά ως προς την εθνική ταυτότητα, δημιουργούν μια κοινή ερμηνεία της παρελθοντικής ιστορίας της χώρας και δημιουργούν συνεκτικές τάσεις ανάμεσα στους πολίτες αλλά και ανταγωνιστικές πεποιθήσεις και φιλοδοξίες σε σχέση με πολίτες άλλων εθνικοτήτων (Wright, 2009, σελ.121).

Ως εκ τούτου, οι χώρες προέλευσης ενδιαφέρονται να τα κατέχουν και προσπαθούν να ελέγξουν το παράνομο εμπόριό τους. Σε περίπτωση που εξακριβώσουν την παράνομη διακίνηση ενός αρχαίου αντικειμένου, οι χώρες αυτές έχουν κάθε νόμιμο δικαίωμα να ζητήσουν το επαναπατρισμό του. Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει στη συμβατική διάκριση των χωρών, σε χώρες προέλευσης από τη μία και χώρες προορισμού από την άλλη (Merryman, 1986, σελ. 831-832)

Παράλληλα, έχουν δημιουργηθεί δύο ρεύματα, ο πολιτιστικός εθνικισμός και ο πολιτιστικός διεθνισμός. Στο πλαίσιο του εθνικισμού, θεωρείται πως είναι προτιμότερο το να καταστραφούν οι αρχαιότητες μιας χώρας, από το να εξαχθούν σε κάποια άλλη χώρα, εν καιρώ πολεμικών συγκρούσεων. Όμως, και σε καιρό ειρήνης, οι εθνικιστές προτιμούν οι αρχαιότητες να βρίσκονται στις αποθήκες μουσείων συσσωρευμένες χωρίς να υπάρχει χώρος να εκτεθούν και χρόνος για να μελετηθούν προσεχτικά, από το να δοθούν σε ξένα μουσεία, τα οποία επιθυμούν να τις καταγράψουν και, φυσικά, να τις εκθέσουν ώστε να αποκτήσει ο κόσμος γνώση για την ύπαρξή τους (Merryman, 1986, σελ. 846).

Ο πολιτιστικός διεθνισμός θεωρεί πως είναι προτιμότερο οι αρχαιότητες που βρίσκονται σε κίνδυνο, να μεταφέρονται σε μια ξένη χώρα που θεωρείται ασφαλέστερη για την προστασία τους, από το να παραμένουν στη χώρα προέλευσης με την πιθανότητα να λεηλατηθούν και να καταστραφούν. Παράλληλα, τάσσεται

υπέρ του δανεισμού ή της πώλησης των αρχαιοτήτων σε άλλες χώρες, καθώς με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η έκθεση και η μελέτη του αρχαιολογικού αντικειμένου, το οποίο αν παρέμενε στη χώρα προέλευσής του, ίσως να μη γινόταν ποτέ γνωστή η ύπαρξή του. Επιπλέον, ενισχύοντας το νόμιμο εμπόριο αρχαιοτήτων, όταν είναι απαραίτητο και θεμιτό, αποτρέπεται και περιορίζεται σε σημαντικό βαθμό η παράνομη διακίνησή τους (Merryman, 1986, σελ. 847).

Ο πολιτισμικός εθνικισμός και η επιμονή των κρατών να διατηρούν τις αρχαιότητές τους αποκλειστικά στο έδαφός τους, αυξάνει την επιμονή άλλων χωρών να αποκτήσουν τις αρχαιότητες αυτές. Δεδομένου ότι κάτι τέτοιο είναι αδύνατο δια της νόμιμης οδού, πολλά μουσεία ή συλλέκτες άλλων κρατών, επιχειρούν να σφετεριστούν τα πολιτιστικά αγαθά μιας άλλης χώρας με παράνομους τρόπους, είτε δωροδοκώντας οι ίδιοι τα κατάλληλα άτομα, είτε συμπράττοντας με σπείρες οι οποίες ειδικεύονται στην παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων. Η αυξανόμενη ζήτηση οδηγεί στην άνθιση της αρχαιοκαπηλίας και τη συνδέει στενά με τα εγκλήματα των ισχυρών αλλά και το οργανωμένο έγκλημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

2.1 Η παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων – *modus operandi*

Η παράνομη διακίνηση των αρχαιοτήτων είναι μια διαχρονική δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Αν και είναι μια διαδικασία παράνομη, αξιοποιούνται συχνά οι νόμιμες οδοί για την πραγμάτωσή της. Η νομιμοποίηση των αρχαίων αντικειμένων στην αγορά, γίνεται μέσω της διοχέτευσής τους τόσο σε οίκους δημοπρασιών, όσο και σε ιστοσελίδες που ασχολούνται με το εν λόγω εμπόριο. Επιπλέον, το παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων, είναι ένας εναλλακτικός τρόπος νομιμοποίησης παράνομων εσόδων που έχει το οργανωμένο έγκλημα από παράλληλες δραστηριότητες, οι οποίες αντιβαίνουν το νόμο. Ωστόσο, είναι μια δραστηριότητα που πολύ συχνά εγείρει ηθικά ζητήματα, καθώς έχει συνδεθεί με τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, με την πώληση ή την ανταλλαγή των πολύτιμων αρχαίων αντικειμένων, οι τρομοκρατικές οργανώσεις, μπορούν να εξασφαλίζουν τα όπλα και τον απαραίτητο εξοπλισμό για τις δικές τους ενέργειες. Στις περιπτώσεις αυτές, ο αγοραστής των αρχαιολογικών αντικειμένων που εξάγονται παράνομα από μια χώρα, είναι, συνήθως, κάποιο εύπορο άτομο το οποίο επιθυμεί να εμπλουτίσει την ιδιωτική συλλογή του (Delepierre, Schneider, 2015, σελ. 133).

Οι συλλέκτες αυτοί, με τη σειρά τους, διοχετεύουν μεμονωμένα αντικείμενα, τμήματα ή όλη τους τη συλλογή κάποια στιγμή, σε διάφορα μουσεία ανά τον κόσμο, με αποτέλεσμα η νομιμότητα τόσο του ίδιου του αντικειμένου όσο και της διαδικασίας απομάκρυνσής του να ενισχύεται. Τις περισσότερες φορές, οι συλλέκτες αυτοί, συνεργάζονται με μουσεία τα οποία έχουν ιδρυθεί μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο και τα οποία χρειάζονται εκθέματα για να γεμίσουν τις προθήκες τους και να κερδίσουν ένα μερίδιο των επισκεπτών. Οι αρχαιότητες που προτιμούν, συνήθως προέρχονται από χώρες των οποίων η νομοθεσία είναι αδύναμη όσον αφορά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα είναι πλούσιες σε αρχαιότητες, ούτως ώστε να μπορούν να τροφοδοτούν τη σχετική αγορά για μεγάλο χρονικό διάστημα (Delepierre, Schneider, 2015, σελ. 135).

Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει στις αρχές του 1960 καθώς επιστήμονες και ακαδημαϊκοί ανά τον κόσμο, προωθούσαν τη σημασία της ιστορικής

τεκμηρίωσης των εκθεμάτων, τα οποία έπρεπε να εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο κατά την έκθεσή τους, ούτως ώστε να μη χάνεται η ταυτότητά τους. Οι εν λόγω απόψεις αποκτούσαν ολοένα και μεγαλύτερο έδαφος και τελικά οδήγησαν στη ψήφιση της Διεθνούς Σύμβασης της UNESCO το 1970, στην οποία αναθεωρήθηκαν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες αποκτά κάποιος ένα αρχαίο αντικείμενο, ενώ ενισχύθηκε το ευρύτερο νομικό πλαίσιο προστασίας των αρχαιοτήτων. Οι όροι της Σύμβασης υιοθετήθηκαν από τις περισσότερες χώρες, ενώ και τα περισσότερα Μουσεία τροποποίησαν την πολιτική τους ως προς την απόκτηση αρχαίων εκθεμάτων καθώς, πλέον, ζητούσαν τα εκθέματα να συνοδεύονται από ένα έγγραφο, το οποίο θα πιστοποιούσε την αυθεντικότητα του αντικειμένου, με απώτερο σκοπό την αποφυγή της παραμικρής υποψίας του ότι έχει αποκτηθεί παράνομα (Brodie, Renfrew, 2005, σελ.348).

2.2 Η Αρχαιοκαπηλία ως έγκλημα των ισχυρών

Η εγκληματικότητα των ισχυρών, χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον Pearce προς τα τέλη του 1970, σε μια προσπάθεια να κατηγοριοποιήσει τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου. Σε αυτή την κατηγορία εγκλημάτων, οι παρανομίες παρουσιάζονται ως κανονικότητα, ενώ οι όποιες απώλειες είναι αναμενόμενες και στο πλαίσιο της διαδικασίας (Barak, 2015, σελ.105). Η διαφορά αυτού του τύπου εγκληματικότητας από τα κοινά εγκλήματα, τα οποία διαπράττονται κυρίως από τις κατώτερες κοινωνικά τάξεις, είναι πως οι δράστες που παραβαίνουν το νόμο είναι αυτοί που τον έχουν εμμέσως διαμορφώσει. Λόγω της έκτασης της βλάβης που προκαλεί, ανήκει στη βαριά οικονομική εγκληματικότητα, ενώ μορφές της αποτελούν τόσο το κρατικό – εταιρικό όσο και το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017, σελ.129).

Οι παράνομες δραστηριότητες των ισχυρών διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες, οι οποίες έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την ανάμειξη οικονομικών και πολιτικών φορέων. Ο κλάδος της εγκληματολογίας, στα πρώτα του βήματα, ήταν στενά συνδεδεμένος με τον κρατικό μηχανισμό, με αποτέλεσμα να μη υπάρχει αμεροληψία στη διατύπωση των θεωρητικών προσεγγίσεων του φαινομένου. Είναι ενδεικτικό, πως μεταξύ άλλων, το παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων, στενά συνδεδεμένο με την αποικιοκρατία, υποκινούνταν από το δυτικό κόσμο, με στόχο τον εμπλουτισμό των ιδιωτικών ή μουσειακών συλλογών της. Η στήριξη που προσέφεραν

οι κυβερνήσεις καθώς και η χρηματοδότηση της όλης διαδικασίας, είχαν ως αποτέλεσμα τη μη ποινικοποίηση του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων και του μη χαρακτηρισμού του ως εγκληματικής πράξης (Mackenzie, Yates και Smith, 2017, σελ. 245-248).

Οι δράστες των εγκλημάτων αυτών, βάσει της θεωρίας της ανομίας του Merton, χαρακτηρίζονται ως καινοτόμοι καθώς, προκειμένου να πετύχουν το σκοπό τους, δεν διστάζουν να χρησιμοποιήσουν κάθε δυνατό μέσον, ανεξαρτήτως του αν αυτό είναι ηθικό ή νόμιμο (Λάζος, 2007, σελ.98-99). Το εμπόριο κλεμμένων αρχαιοτήτων είναι πράγματι μια περίπτωση αποκλίνουσας εφαρμογής της καινοτομίας, καθώς οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται, θίγουν τόσο τη νομιμότητα προστασίας των πολιτιστικών αγαθών όσο και την ηθική πλευρά της απομάκρυνσης των αγαθών αυτών από τις χώρες προέλευσής τους (Mackenzie, Smith, & Yates, 2017, σελ.249-251).

Στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας, οι ισχυροί που εμπλέκονται είναι κυρίως διευθυντές ή επιμελητές μουσείων και εύπορα άτομα, τα οποία έχουν ιδιωτικές συλλογές με αρχαιότητες. Η παράνομη δράση των ατόμων αυτών σπάνια εντοπίζεται, αλλά και όταν εντοπιστεί σπάνια έχει την ποινική αντιμετώπιση που αρμόζει. Αυτό, οφείλεται στις διασυνδέσεις των εν λόγω ατόμων με τους φορείς πολιτικής εξουσίας και την επιρροή που ασκούν (Βιδάλη, 2019, σελ.28). Έτσι, αν γίνει αντιληπτό ότι ένα τέτοιο άτομο έχει στην κατοχή του ένα αντικείμενο λαθρανασκαφής, τότε αυτό παρουσιάζεται ως θύμα που ξεγελάστηκε από τους εμπόρους προκειμένου να μη αντιμετωπίσει το νόμο και να μη χάσει το κύρος του. Ως εκ τούτου, συνήθως στη δικαιοσύνη οδηγούνται τα άτομα που διενεργούν τις λαθρανασκαφές, παρά τα άτομα τα οποία αγοράζουν τα ευρήματα, τα οποία προέρχονται από αυτές.

Την επιλεκτικότητα του νομοθετικού συστήματος υπέρ των ισχυρών, αναδεικνύει η Κριτική θεωρία, η οποία αναφέρεται στην πολυπλοκότητα των εγκλημάτων των ισχυρών (Σπινέλλη, 1985, σελ.23). Τα εγκλήματα αυτά βασίζονται σε μεγάλο ποσοστό στη διαφθορά και όντως, στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας, πρέπει να δωροδοκηθούν πολλά άτομα προκειμένου να μπορεί μια αρχαιότητα να απομακρυνθεί από το μέρος στο οποίο ανήκει για να παραδοθεί σε ένα ιδιώτη ή ένα μουσείο μιας ξένης χώρας. Για παράδειγμα, θα πρέπει να δωροδοκηθούν οι τελωνειακοί υπάλληλοι, οι επιστήμονες ή άλλα άτομα που θα εκδώσουν πλαστά πιστοποιητικά νομιμότητας, η αστυνομία κ.α.

Τα εγκλήματα των ισχυρών εκμεταλλεύτηκαν την τεχνολογική πρόοδο που συντελέστηκε τις τελευταίες δεκαετίες. Τόσο οι συναλλαγές όσο και οι αγορές που πλέον γίνονται και μέσω διαδικτύου, προσφέρουν ευκαιρίες για παρανομίες, οι οποίες εκμεταλλεύονται από τους διακινητές αρχαιοτήτων. Πλέον, αρχαιότητες πωλούνται τόσο από νόμιμες όσο και από παράνομες ιστοσελίδες, κάτι το οποίο οδηγεί σε μια ανεξέλεγκτη κατάσταση, καθώς δεν μπορεί πάντα να εξακριβωθεί η αυθεντικότητα και η προέλευση αυτού του οποίου πωλείται.

Η διακίνηση παράνομα αποκτημένων αρχαιοτήτων, συνδέεται με την εγκληματικότητα των ισχυρών, καθώς απαιτεί μεγάλα κεφάλαια για να πραγματοποιηθεί η διακίνηση των αρχαιοτήτων, χωρίς να μπορούν αυτές να ανιχνευθούν από τις αρμόδιες διωκτικές και ελεγκτικές υπηρεσίες. Πέρα από την οικονομική βλάβη που επιφέρει η αρχαιοκαπηλία σε διεθνές επίπεδο, θίγονται ζητήματα όπως η ταυτότητα μιας χώρας, η ιστορία και ο πολιτισμός της, τα οποία απειλούνται από την κλοπή της κληρονομιάς της (Mackenzie, Smith, & Yates, 2017, σελ.252) .

2.3 Διεθνές εμπόριο αρχαιοτήτων και Διεθνικό οργανωμένο έγκλημα

Το οργανωμένο έγκλημα είναι πρωτίστως ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο εξαρτάται από τις ανάγκες της αγοράς (Chambliss, 2008, σελ.209). Οι περισσότερες κατηγορίες του οργανωμένου εγκλήματος σχετίζονται με την παραγωγή ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας, της εισαγωγής τους σε μια χώρα αν το εύρος της οργάνωσης είναι διεθνές και της το επιτρέπει ο ανταγωνισμός και, έπειτα, της διάθεσής τους στην αγορά. Τα προϊόντα αυτά είναι κάτι το οποίο το ίδιο το κράτος δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να διαθέσει, είτε γιατί είναι ασύμφορο, είτε επειδή δεσμεύεται λόγω των διεθνών συμβάσεων. Επίσης, πολλές φορές πρόκειται για κάτι το οποίο είναι νομικά απαγορευμένο. Επομένως, σε αυτή την περίπτωση, το οργανωμένο έγκλημα, έρχεται να λειτουργήσει συμπληρωματικά στις λειτουργίες του κράτους (Βιδάλη, 2017, σελ.52).

Το εμπόριο ήταν ανέκαθεν ένας τρόπος διάδοσης του πολιτισμού μιας χώρας είτε μέσω της ανθρώπινης επαφής, είτε μέσω της μεταφοράς των προϊόντων τα οποία παρήγαγε ο εν λόγω πολιτισμός. Ήδη από την αρχαιότητα, άρχισε να συνδέεται με τις λαθραίες ανασκαφές και την παράνομη διακίνηση, καθώς ήταν μια δραστηριότητα

κερδοφόρα για πάρα πολύ κόσμο. Ήταν παράλληλα και ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους που είχαν να αντιμετωπίσουν τα κράτη για να διαφυλάξουν την πολιτιστική κληρονομιά τους (Βρέλλης, 2016, σελ.1010).

Το εμπόριο παράνομα αποκτημένων αρχαιοτήτων διεξάγεται παράλληλα με το νόμιμο εμπόριο και ουσιαστικά εντάσσεται στο πλαίσιο μιας γκριζας ζώνης, που υπάρχει μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας. Χρησιμοποιείται όταν διακινούνται αγαθά για τα οποία οι χώρες έχουν αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο, όσον αφορά στη διακίνησή τους και τη χρήση τους προκειμένου να προστατευτούν. Συχνά η διακίνησή τους καθορίζεται και από το Διεθνές Δίκαιο, όταν απειλείται η ασφάλεια αλλά και η ταυτότητα μιας χώρας. Η αυξημένη ζήτηση για αρχαιότητες αλλά και ο πλούτος των ευρημάτων σε περιοχές με μακρά ιστορία, οδήγησαν στο λαθρεμπόριο των αρχαιολογικών ευρημάτων. Η ελεύθερη αγορά βασίζεται στις παραγωγικές και κερδοφόρες οικονομικές δραστηριότητες, χωρίς να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη νομιμότητά τους. Όταν ένα αγαθό έχει μεγάλη ζήτηση η οποία δεν ικανοποιείται από την προσφορά, δημιουργεί τις προϋποθέσεις ανάπτυξης παράλληλης παράνομης δραστηριότητας, η οποία μάλιστα έχει σχετικά μικρό βαθμό επικινδυνότητας, στο να εντοπιστεί από τις αρχές. Όλα αυτά δημιουργούν μια ευνοϊκή συνθήκη, η οποία προσελκύει το οργανωμένο εμπόριο το οποίο αποζητά συνεχώς νέες πηγές εσόδων (Λαμπροπούλου, 2016, σελ.1031).

Ο τρόπος διεξαγωγής του παράνομου εμπορίου σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη διάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς αυτό είναι παγματοπαγές και όχι προσωποπαγές. Η δομή του δεν εξαρτάται από τον επικεφαλής της οργάνωσης αλλά από το είδος της εγκληματικής δραστηριότητας με την οποία ασχολούνται. Στα βασικά της χαρακτηριστικά, η παράνομη πώληση ενός αρχαίου αντικειμένου μοιάζει πολύ με μια οποιαδήποτε νόμιμη συνδιαλλαγή. Ορισμένες διαδικασίες, ωστόσο, είναι διαφορετικές καθώς κινούνται εκτός νόμου και υπαγορεύονται από διαφορετικούς κανόνες. Κάθε εγκληματική οργάνωση έχει ως άνωτερο στόχο τα κέρδη, για τα οποία χρησιμοποιεί κάθε είδους τακτική, και την αύξηση των εσόδων της, προσπαθώντας παράλληλα να εξαλείψει τον ανταγωνισμό. (Βιδάλη, 2017, σελ.150).

Η σύσταση των ομάδων δεν διαφέρει από την αντίστοιχη των νόμιμων. Υπάρχουν όσοι κάνουν τις εισαγωγές ή/και τις εξαγωγές, οι διαμεσολαβητές και οι έμποροι. Μεταξύ τους, όμως, πρέπει να υπάρχει εμπιστοσύνη και εχεμύθεια προκειμένου να μη διαρρεύσουν λεπτομέρειες της διαδικασίας. Έτσι, ο κεντρικός

πυρήνας της οργάνωσης διέπεται από στενές σχέσεις συνεργασίας. Οι σχέσεις αυτές που δημιουργούνται σχηματίζουν ένα στενό δίκτυο γνωριμιών το οποίο είναι μυστικό και σχετικά κλειστό, καθώς δεν μπορούν να εισχωρήσουν εύκολα τρίτα άτομα (Βιδάλη, 2017, σελ. 150).

2.4 Νομιμοποίηση εσόδων από την αρχαιοκαπηλία

Τα τελευταία χρόνια γνωρίζει ιδιαίτερη άνθιση το λεγόμενο ξέπλυμα χρήματος. Οι εγκληματικές οργανώσεις προσπαθούν να νομιμοποιήσουν μέρος των παράνομων εσόδων τους προκειμένου να καλύψουν τα ίχνη τους και να τα χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη ασφάλεια. Αν και η αρχαιοκαπηλία ξεκίνησε πολλούς αιώνες πριν, η νομιμοποίηση εσόδων μέσω αυτής είναι ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε μόλις τον 20^ο αιώνα (DeSanctis, 2013, σελ.2).

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες, λειτουργούν πολλές υπεράκτιες εταιρείες οι οποίες μέσω αγοροπωλησιών ξεπλένουν το βρώμικο χρήμα (Μανώλαρος, 2002, σελ.202). Οι εταιρείες αυτές, μετατρέπουν τις χώρες στις οποίες βρίσκονται σε φορολογικούς παράδεισους όπου η απουσία κανόνων ευνοεί την ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος και τον ανταγωνισμό των κρατών, ο οποίος μεταφέρεται, μέσω της νομιμοποίησης των εσόδων από την αρχαιοκαπηλία, μεταφέρεται από τον πολιτιστικό στον οικονομικό τομέα. Επιπλέον, δεν είναι τυχαίο το ότι τόσο η αρχαιοκαπηλία όσο και φορολογικοί παράδεισοι συνδέονται στενά με την αποικιοκρατία καθώς ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι μητροπόλεις χρησιμοποιούσαν τις, υπεράκτιες συνήθως, αποικίες ως οικονομικά και εμπορικά κέντρα στα οποία δεν ίσχυαν οι κανόνες της Δύσης. (Deneault, 2010, σελ.15-27).

Οι εγκληματικές οργανώσεις πολλές φορές χρησιμοποιούν τις ίδιες διαδικασίες μεταφοράς χρημάτων που χρησιμοποιούν και σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα αυτές που σχετίζονται με το λαθρεμπόριο. Συνήθως χρησιμοποιούν το σύστημα hawala, το οποίο θα αναλυθεί εκτενέστερα σε επόμενη ενότητα, που προσφέρει ένα πλήθος προνομίων, όπως τη γρήγορη και ασφαλή μεταφορά χρημάτων παγκοσμίως χωρίς να είναι ανιχνεύσιμες οι κινήσεις των κεφαλαίων. Στην έκθεση της FAFT το 2015, ενός διεθνούς φορέα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, αναφέρεται πως οι παράνομες οργανώσεις διασφαλίζουν τα έσοδά τους από την αρχαιοκαπηλία μέσω της παράνομης διακίνησης και πώλησής τους και μέσω της υπερφορολόγησης των διαμεσολαβητών οι οποίοι εμπορεύονται τα

εν λόγω αγαθά. Παράλληλα, αναγνωρίστηκε, βάσει των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν, η σύνδεση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων με τη χρηματοδότηση τρομοκρατικών οργανώσεων καθώς και το πόσο σημαντικά είναι τα έσοδα που προκύπτουν από αυτή τη δραστηριότητα για τις εγκληματικές οργανώσεις (Εκθεση FAFT, 2015, σελ. 16, 37).

Για τη νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν συχνά της υπηρεσίες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που τις εξυπηρετούν ενώ καταφεύγουν και σε πρωτότυπες λύσεις για να κρύψουν την πηγή των εσόδων τους. Αξίζει να αναφερθεί πως πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές δεν έχουν πρόσβαση όλοι οι πελάτες της τράπεζας καθώς η ίδια θέτει μια σειρά κριτηρίων τα οποία πρέπει να πληρούνται. Όπως είναι αναμενόμενο, ορισμένα από τα κριτήρια είναι οικονομικής φύσης και αφορούν το εισόδημα του πελάτη και της οικογένειάς του, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να κάνουν χρήση της υπηρεσίας οι οικονομικά κατώτερες τάξεις (Κωνσταντόπουλος, 2020, σελ. 117-119).

Προκειμένου να κρυφτούν τα παράνομα έσοδα που προκύπτουν από την αρχαιοκαπηλία, το οργανωμένο έγκλημα χρησιμοποιεί ορισμένες από αυτές τις τραπεζικές υπηρεσίες: α) τα ανώνυμα ομόλογα δεν απαιτούν τη δήλωση προσωπικών στοιχείων προκειμένου κάποιος να τα αγοράσει ή να τα μεταβιβάσει ενώ μπορούν να ρευστοποιηθούν και να κατατεθούν σε τραπεζικούς λογαριασμούς, β) τα "pennystocks" είναι μετοχές εικονικών εταιρειών και χρησιμοποιούνται συχνά τη νομιμοποίηση εσόδων. Το πλεονέκτημά τους είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο χρηματιστήριο και να μεταφερθούν τα δικαιώματά τους στους νέους αγοραστές, αλλάζοντας την επενδυτική τους αξία (McDowell, 2001, σελ. 6-8).

Γ) ο τραπεζικός δανεισμός είναι, ίσως, η προτιμότερη υπηρεσία καθώς δεν απαιτείται υποθήκη για να βγει το δάνειο αλλά η ύπαρξη τραπεζικού λογαριασμού αλλά η παρουσία τραπεζικού λογαριασμού σε ξένη χώρα καθώς από εκεί θα γίνει η απαραίτητη δέσμευση η οποία θα λειτουργήσει ως ενέχυρο για το δάνειο στην αρχική χώρα. Τέλος, δ) η τραπεζική θυρίδα έχει το πλεονέκτημα της μη γνωστοποίησης του περιεχομένου της και της μη φορολόγησής της. Συχνά, χρησιμοποιείται από τις εγκληματικές οργανώσεις για να μεταφέρουν εκεί τα έσοδά τους μέχρι να μπορέσουν να τα νομιμοποιήσουν (Falciani, 2015, σελ. 115).

Γίνεται φανερό, πως η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων είναι ευκολότερη για τις εγκληματικές οργανώσεις και τους οικονομικά ισχυρούς καθώς λόγω οικονομικής

τους ισχύος μπορούν να έχουν πρόσβαση στις κατάλληλες τραπεζικές υπηρεσίες. Αν και είναι μια παραβατική διαδικασία, προκύπτει από ένα νόμιμο με αποτέλεσμα να δημιουργείται η σκιώδης τραπεζική, η οποία, ειδικά στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας, συνάδει με τη γκρίζα ζώνη αγοράς που έχει δημιουργηθεί. Η λειτουργία της σκιώδους τραπεζικής αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση σύμπραξης παράνομων και νόμιμων τακτικών. Συγκεκριμένα, η έλλειψη απόλυτης ελευθερίας αναφορικά με την κίνηση των κεφαλαίων στο καπιταλιστικό σύστημα, οδηγεί τις τράπεζες στο να καταστρατηγήσουν τη νομοθεσία προκειμένου να υπερβούν τα εν λόγω εμπόδια. Ως εκ τούτου, οι εγκληματικές οργανώσεις καταφεύγουν στους φορολογικούς παράδεισους ή σε εικονικές εταιρείες ούτως ώστε να νομιμοποιήσουν καταθέσεις ή να σβήσουν τα ίχνη τους, σε περίπτωση που αυτές είναι προϊόντα κάποιας εγκληματικής πράξης, όπως της αρχαιοκαπηλίας (Chambliss, 2004, σελ.246).

Η έλλειψη νομιμότητας που παρατηρείται καθιστά στο σκιώδες τραπεζικό σύστημα μια εγκληματογόνο ζώνη η οποία ευνοεί την ανάπτυξη της οργανωμένης εγκληματικότητας. Πράγματι, η σκιώδης τραπεζική δεν υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο ή άλλους κανονισμούς και ως εκ τούτου οι ισολογισμοί της δεν είναι διαφανείς ενώ το πραγματικό της μέγεθος δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια. Η δυνατότητα μεταφοράς των καταθέσεων από επίσημους λογαριασμούς σε κρυφούς, δίνει τη δυνατότητα στα μέλη εγκληματικών οργανώσεων να νομιμοποιήσουν και, τελικά, να αυξήσουν τα κέρδη τους (Ruggiero, 2017, σελ.178).

2.5 Το σύστημα Hawala

Το σύστημα Hawala έχει γνωρίσει μεγάλη διάδοση λόγω της αδυναμίας των αρμόδιων φορέων να εξακριβώσουν την πορεία των κινήσεων κάποιου λογαριασμού. Πρόκειται ουσιαστικά, για μια μέθοδο αποστολής ενός χρηματικού ποσού μεταξύ δύο χωρών χωρίς να χρησιμοποιούνται οι υπηρεσίες κάποιας τράπεζας. Αν και η νόμιμη χρήση του προορίζεται κυρίως για τους νόμιμους μετανάστες οι οποίοι αποστέλλουν χρήματα στον τόπο καταγωγής τους, το σύστημα Hawala είναι ιδανικό για τις εγκληματικές οργανώσεις καθώς τα ποσά δεν φορολογούνται και δεν ανιχνεύονται. Υπάρχουν τέσσερα συστήματα τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος: α) η

απλή εκδοχή όπου ο αποστολέας μεταβαίνει σε μια επιχείρηση η οποία χρησιμοποιεί το εν λόγω σύστημα και δίνει στον υπάλληλο τα μετρητά που επιθυμεί. Εν συνεχεία, ο υπάλληλος δίνει εντολή στο παράρτημα της εκάστοτε χώρας στην οποία αποστέλλονται τα χρήματα, να δοθούνε από το κοινό ταμείο στον έτερο ενδιαφερόμενο. β) την πολυπλοκότερη εκδοχή του τριγωνικού διακανονισμού όπου αν το παράρτημα της επιχείρησης μιας χώρας χρωστάει χρήματα στο παράρτημα μιας άλλης χώρας, και η άλλη χώρα με τη σειρά της χρωστάει σε μια τρίτη χώρα, τότε η πρώτη χώρα εξοφλεί το χρέος της δεύτερης και μέσω διακανονισμού μηδενίζονται τα χρέη και των δύο χωρών. Επιπλέον γ) δίνεται η επιλογή διακανονισμού της αξίας μιας εμπορικής συναλλαγής μέσω της υποτιμολόγησης ή της υπερτιμολόγησης ή η επιλογή δ) διακανονισμού με την κάποιου προσώπου και της μεταφοράς χρημάτων σε διάφορα παραρτήματα του εξωτερικού. Οι εγκληματικές οργανώσεις μεταφέρουν τα χρήματα από τις παράνομες δραστηριότητές τους χρησιμοποιώντας συνήθως την τέταρτη επιλογή (Μιχαλοπούλου, 2019, σελ. 339-341). Η χρήση αυτού του συστήματος είναι γνωστή και στην Ελλάδα, καθώς οι εγκληματικές οργανώσεις το χρησιμοποιούν προκειμένου οι παράνομοι μετανάστες να πληρώσουν τους διακινητές τους μέσω των συγγενών τους (Αστυνομική Έκθεση 2018, σελ.30).

2.6 Η γκρίζα αγορά στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας

Η αγορά αρχαιοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο χαρακτηρίζεται ως ένας είδος γκρίζας αγοράς δεδομένου ότι επικρατούν οι κανόνες τόσο της νόμιμης όσο και της παράνομης αγοράς, όσον αφορά στον εντοπισμό των απαιτούμενων κεφαλαίων αλλά και το αγαθό το οποίο εισέρχεται σε αυτή. Ουσιαστικά, είναι μια παράλληλη αγορά η οποία λειτουργεί υπογείως εντός και εκτός του νόμου. Οι παράλληλες αγορές δεν είναι από τη φύση τους παράνομες αλλά ενδέχεται, αν και ακολουθούν τις νόμιμες διαδικασίες, τα αγαθά που τίθενται προς πώληση να μη έχουν τις απαραίτητες άδειες από τους αρμόδιους φορείς για να τεθούν στην αγορά (Mackenzie&Yates, 2017, σελ.70).

Στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας ειδικότερα, το φαινόμενο της γκρίζας αγοράς έχει δύο διαστάσεις. Αρχικά, και μόνο το γεγονός πως τα αρχαιολογικά αντικείμενα προέρχονται από λαθραίες ανασκαφές, κάνει όλα τα στάδια της διαδικασίας διακίνησής τους και τοποθέτησής τους σε κάποιο Μουσείο ή συλλογή να είναι παραβατικά τόσο σε σχέση με την εθνική νομοθεσία όσο και με τις διεθνείς

συμβάσεις περί της προστασίας των κλεμμένων αρχαιοτήτων. (Mackenzie&Yates, 2017, σελ.71). Η δομή των εγκληματικών οργανώσεων μοιάζει σε πολλά σημεία με αυτή μιας νόμιμης επιχείρησης με την οποία η οργάνωση έχει ανταγωνιστική σχέση ή, συχνότερα πλέον, συμβιωτική (Chambliss, 2008, σελ.74). Η υιοθέτηση τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων πρακτικών, που δίνουν υπόσταση στη μαύρη αγορά, αφήνει εκτεθειμένα τόσο τα Μουσεία όσο και τους οίκους δημοπρασιών καθώς συχνά, οι αρχαιότητες που αποκτώνται διεκδικούνται νομικά σε δεύτερο χρόνο από τις χώρες προέλευσής τους και συχνά επαναπατρίζονται (Mackenzie&Yates, 2017, σελ.73).

Το λαθρεμπόριο αρχαιοτήτων είναι μια δραστηριότητα εκ των πραγμάτων αδιαφανής καθώς κατά τις συναλλαγές διακυβεύονται μεγάλα οικονομικά ποσά και όλα γίνονται σε ένα κλίμα μυστικότητας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των εμπλεκόμενων προσώπων. Σε πολλές περιπτώσεις, διατηρείται η ανωνυμία του εμπλεκόμενου προσώπου, όπως για παράδειγμα του αγοραστή μιας αρχαιότητας μέσω δημοπρασίας ή του δωρητή μιας αρχαιότητας σε ένα Μουσείο. Η διατήρηση αυτής της ανωνυμίας ενισχύει τις σχέσεις εμπιστοσύνης και την αξιοπιστία του ετέρου συνεργάτη (Mackenzie&Yates, 2017, σελ.77).

Μια λειτουργία της γκρίζας αγοράς είναι η σταδιακή νομιμοποίηση του ίδιου του αγαθού μέσω των διαδοχικών πωλήσεών του. ειδικότερα, το αρχαιολογικό αντικείμενο αλλάζει ιδιοκτήτες οι οποίοι με τη σειρά τους, μετά από κάποιο εύλογο διάστημα το πωλούν σε κάποιο τρίτο μέχρι το αντικείμενο να μπορεί να διοχετευτεί νόμιμα στην αγορά. Πρόκειται, πλέον, για μια συνηθισμένη διαδικασία η οποία ακολουθείται από όλες τις οργανώσεις που ασχολούνται με την αρχαιοκαπηλία (Mackenzie&Yates, 2017, σελ.73).

2.7 Ο Πολιτιστικός Καπιταλισμός

Η αρχαιοκαπηλία γνώρισε μεγάλη άνθιση κατά τη μεταπολεμική περίοδο, με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής να διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αγορά αρχαιοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνήθως, οι χώρες προέλευσης είναι αυτές του Τρίτου κόσμου, όπου υπάρχει οικονομική εξαθλίωση και πλούτος ευρημάτων και στις οποίες η Αμερική έχει πρόσβαση λόγω της εμπλοκής της στις πολεμικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα συνήθως στις περιοχές αυτές. Οι

αρχαιότητες ακολουθούν συγκεκριμένες ροές διακίνησης για να φτάσουν στον προορισμό τους που είναι οι ανεπτυγμένες και πλούσιες χώρες οι οποίες, μπορούν να πληρώσουν το απαιτούμενο τίμημα προκειμένου να εντάξουν τα εν λόγω αντικείμενα στα Μουσεία τους και να ενισχύσουν το γόητρό τους και τη οικονομική τους κυριαρχία στο διεθνές ανταγωνιστικό πλαίσιο (Yates, Mackenzie, Smith, 2017, σελ.243).

Εξαιτίας της αρχαιοκαπηλίας, τα αρχαιολογικά ευρήματα εμπορευματοποιούνται καθώς συχνά πωλούνται σε ιδιωτικές συλλογές. Έτσι, οι αρχαιότητες χάνουν τον καθολικό χαρακτήρα τους και ιδιωτικοποιούνται και πλέον ανήκουν, όχι στον κόσμο, μέσω του Μουσείου, αλλά σε ένα μόνο άτομο. Αναμφισβήτητα, η κατοχή αρχαιολογικών θησαυρών τόσο από εύπορους ιδιώτες, όσο και από τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες, καταδεικνύει την οικονομική ανισότητα που υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ οι ίδιες οι αρχαιότητες αποτελούν άθελά τους, σύμβολα μιας νέας αποικιοκρατικής περιόδου. Στη νέα αυτή μορφή αποικιοκρατίας, το πολιτιστικά αγαθά συνδέονται με τα κοινωνικά ιδανικά καθώς η κατοχή και η επίδειξη του πολιτισμικού πλούτου ξένων χωρών, τονώνει το κοινωνικό κύρος που έχουν τα εύπορα άτομα. Η ροή διακίνησης εξακολουθεί να οδηγεί στο δυτικό κόσμο αν και τις τελευταίες δεκαετίες, η άνοδος της Κίνας και των Ενωμένων Αραβικών Εμιράτων αποτελεί το αντίπαλο δέος και εξισορροπεί τη δυναμική επαναπροσδιορίζοντας τις διεθνείς σχέσεις (Yates, Mackenzie, Smith, 2017, σελ.246).

Η παράνομη διακίνηση και η εισαγωγή ξένων αρχαιοτήτων στην αγορά είναι αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και αντανakλά μια γενικότερη ιδεολογία που έχουν αναπτύξει τα κράτη. Πολλές φορές, η αρπαγή των αρχαιοτήτων από τη χώρα προέλευσής τους γίνεται με το πρόσχημα της προστασίας τους από ενδεχόμενη καταστροφή, κάτι το οποίο έρχεται ενίοτε, σε αντίθεση με τη νομοθεσία της εκάστοτε χώρας. Ωστόσο, οι άμεσα εμπλεκόμενοι δεν φαίνεται να ενδιαφέρονται για τις νομικές παραμέτρους καθώς, συνήθως, θεωρούν πως θα παραμείνουν ατιμώρητοι. Έτσι, οι αρχαιότητες μετατρέπονται σε ένα περιουσιακό στοιχείο το οποίο μπορεί να εκποιηθεί, όπως ορίζει η νεοφιλελεύθερη αποικιοκρατία. Η έννοια της κοινής παγκόσμιας κληρονομιάς έρχεται σε σύγκρουση με τα ιδανικά που προβάλλει μια χώρα με αποικιοκρατική νοοτροπία μέσω των αρχαιοτήτων που κατέχουν οι πολίτες της, καθώς θεωρείται πως οι ιδιωτικές συλλογές στερούν από τους πολίτες άλλων,

υποανάπτυκτων χωρών, το δικαίωμα πρόσβασης στα εκθέματα αυτά (Yates, Mackenzie, Smith, 2017, σελ.249-250).

2.8 Αρχαιοκαπηλία και Οργανωμένο Έγκλημα

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί απειλή για τη δημόσια τάξη και την κοινωνία ακόμα και όταν η δράση του δεν γίνεται φανερή. Οι επιπτώσεις του είναι πάντα σαφείς, καθώς δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια ο αριθμός των αγαθών, υλικών και έννομων, που κάθε φορά τίθενται σε κίνδυνο. Η οικονομική κρίση η οποία έχει επηρεάσει τα τελευταία χρόνια τις περισσότερες χώρες, οδήγησε πολλά άτομα στην ανεύρεση παράνομων τρόπων για να εξασφαλίσουν τα προς το ζην ή και περισσότερα αγαθά. Επιπλέον, έδωσε την ευκαιρία σε πολλές οργανώσεις να εξαπλωθούν χάρη τόσο στο νέο ανθρώπινο δυναμικό που ήταν πρόθυμο να στραφεί στο έγκλημα όσο και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας που άνοιξε νέους ορίζοντες. Οι μορφές του οργανωμένου εγκλήματος μετεξελίχθηκαν και ενσωμάτωσαν τις κατακτήσεις σε τομείς όπως η τεχνολογία, εξακολουθώντας, όμως, να στηρίζονται σε παραδοσιακές δικλείδες ασφαλείας, όπως η δωροδοκία ατόμων σε καίριες θέσεις (Σταμούλη, 2019, σελ.227).

Ο σκοπός των περισσότερων εγκληματικών οργανώσεων είναι το κέρδος και η διάρκειά τους στο χρόνο. Δεδομένου του ότι αυτές οι οργανώσεις ασχολούνται με παράνομες δράσεις, αναγκάζονται, προκειμένου να μη αποκαλυφθεί η δράση τους, να κινούνται, τουλάχιστον για το πρώτο διάστημα δραστηριοποίησής τους, με άκρα μυστικότητα, σε περιορισμένη γεωγραφική έκταση και στην κατώτερη οικονομική κλίμακα. Βάσει αυτών των συνθηκών, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι πολλές φορές δεν συμφέρει τις εγκληματικές οργανώσεις να δραστηριοποιούνται μονάχα σε ένα τομέα, αλλά να έχουν έσοδα από ποικίλες δραστηριότητες (Bouchard, 2011, σελ.83-86). Αν και η αρχαιοκαπηλία δεν ταυτίζεται με το οργανωμένο έγκλημα, καθώς μπορεί να ασκείται και μεμονωμένα, οι δύο κατηγορίες συνδέονται μέσω των κερδών που επιφέρει η παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων τα οποία χρησιμοποιούνται, συχνά,

για τη χρηματοδότηση πιο επικερδών, παράνομων πάντα, δραστηριοτήτων (Λαμπροπούλου, 2016, σελ.1031).

Επιπλέον, και οι δύο κατηγορίες χρησιμοποιούν τη δωροδοκία υπαλλήλων που βρίσκονται στις κατάλληλες θέσεις προκειμένου να διευκολύνουν και να συγκαλύψουν τη δράση τους ενώ συχνά κινούνται μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας. Θεωρητικά, η διαφθορά δεν είναι αναγκαίο συστατικό του οργανωμένου εγκλήματος, ωστόσο είναι απαραίτητη προκειμένου αυτό να συνδεθεί με την πολιτική εξουσία για να επιτύχει τους σκοπούς του. Τέλος, στις περισσότερες εγκληματικές οργανώσεις κυριαρχεί η ιεραρχική δομή με ένα άτομο ή ένα μικρό πυρήνα στην κορυφή και τα υπόλοιπα μέλη να έχουν διακριτούς ρόλους (Βιδάλη, 2017, σελ.47). Οι ίδιες συνθήκες φαίνεται να επικρατούν και στην αρχαιοκαπηλία, γεγονός που τη συνδέει στενά με το οργανωμένο έγκλημα.

Παράλληλα, η αρχαιοκαπηλία αλλά και το οργανωμένο έγκλημα, ειδικά το λαθρεμπόριο, καλύπτουν ανάγκες τις οποίες η νόμιμη αγορά δεν δύναται να εκπληρώσει. Η εκπλήρωση αυτών των αναγκών οδηγεί στη δημιουργία στενών κοινωνικών δεσμών οι οποίοι με το πέρασμα του χρόνου εντείνονται και οδηγούν σε ανταλλακτικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων της παρανομίας από τη μια και ανθρώπων σε σημαντικές θέσεις από την άλλη (Σταμούλη, 2015, σελ.108).

Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα του εμπορίου ανάγκασαν τις εγκληματικές ομάδες να προσαρμοστούν για να μπορούν να αντέξουν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Οι όποιες αξίες και ηθικοί περιορισμοί υπήρχαν καταστρατηγήθηκαν και πλέον, μοναδικός σκοπός των οργανώσεων ήταν το κέρδος, και για το λόγο αυτό υιοθετήθηκαν πολλές από τις νόμιμες επιχειρηματικές πρακτικές. Έτσι, η συμμετοχή σε μια εγκληματική οργάνωση δεν συνεπάγεται αυτόματα την ύπαρξη ισχυρών δεσμών και κάποιου ηθικού κώδικα αλλά γίνεται ξεκάθαρα για οικονομικούς λόγους (Paoli, 2003, σελ.151-153).

Οι εγκληματικές οργανώσεις, υιοθετώντας την επιχειρηματική νοοτροπία, επενδύουν στην αρχαιοκαπηλία καθώς αποφέρει μεγάλα κέρδη. Το οργανωμένο έγκλημα, προσπαθεί να εδραιωθεί στην αγοραπωλησία αρχαιοτήτων αποκτώντας το μονοπώλιο, συχνά με τη χρήση βίας. Συνήθως, κάθε οργάνωση δρα σε συγκεκριμένη περιφέρεια προκειμένου να έχει καλύτερη εποπτεία των λαθραίων ανασκαφών και των αρχικών σταδίων της διακίνησης των ευρημάτων (Hirschfeld, 2015, σελ.24-25).

Η ανάδειξη της αρχαιοκαπηλίας ως σημαντική κατηγορία του οργανωμένου εγκλήματος προσέλκυσε γρήγορα το ενδιαφέρον της αστυνομίας. Συχνά, το ρίσκο των παράνομων επιχειρήσεων ήταν μεγαλύτερο από το κέρδος με αποτέλεσμα πολλοί αρχαιοκάπηλοι να συλλαμβάνονται και να οδηγούνται στη δικαιοσύνη. Στο επόμενο κεφάλαιο δίδονται ορισμένα στοιχεία για το πως ταξινομήθηκαν οι περιπτώσεις αρχαιοκαπηλίας από την αστυνομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα πλούσια σε αρχαιολογική ιστορία και εξακολουθεί να κρύβει αμέτρητους θησαυρούς στο έδαφός της. Ως εκ τούτου, υπάρχει αυξημένη ζήτηση αυτών των αρχαιοτήτων και προσπάθεια ανασκαφής τους είτε με νόμιμα είτε με παράνομα μέσα. Στην πρώτη περίπτωση, η απομάκρυνσή τους γίνεται μέσω των ανασκαφών που διεξάγονται κατά κύριο λόγο από τις Εφορείες Αρχαιοτήτων ανά περιφέρεια. Στη δεύτερη περίπτωση, επιχειρούνται λαθραίες ανασκαφές που διεξάγονται από άτομα τα οποία είτε δρουν μεμονωμένα είτε εντάσσονται σε κάποια εγκληματική οργάνωση.

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετηθεί το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας όπως εξελίσσεται στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Βασική πηγή αποτελούν οι εκθέσεις οι οποίες συντάσσονται από την Ελληνική Αστυνομία σε ετήσια βάση και αφορούν στο οργανωμένο και σοβαρό έγκλημα. Τα δεδομένα εξετάζονται ανά κατηγορία εγκλήματος και συλλέγονται από τους αρμόδιους φορείς που εμπλέκονται σε κάθε υπόθεση. Η παρουσίαση των υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας θα γίνει με χρονολογική σειρά ούτως ώστε να φανεί η όποια εξέλιξη του φαινομένου στο πέρασμα της δεκαετίας.

3.1 Επίσημα στοιχεία για την αρχαιοκαπηλία το 2012

Το 2012, οι περιπτώσεις αρχαιοκαπηλίας παρουσίασαν μικρή μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος και πίσω από αυτές κρύβονταν τις περισσότερες φορές μεμονωμένα άτομα και όχι εγκληματικές οργανώσεις. Για την ακρίβεια, ταυτοποιήθηκαν μόνο 16 εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίες ενεπλάκησαν σε ισάριθμες υποθέσεις, από τις 94 οι οποίες επιλύθηκαν. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι συλληφθέντες ήταν ημεδαποί, καθώς από τα 101 συνολικά μέλη μόνο οι 9 ήταν αλλοδαποί. Η δομή των οργανώσεων ήταν επίπεδη και οι ρόλοι δεν ήταν πάντα ξεκαθαρισμένοι. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχαν ενδείξεις για την ύπαρξη ιεραρχίας και τη συμμετοχή περισσότερων ατόμων αλλά δεν βρέθηκαν περεταίρω στοιχεία για να ενισχύσουν την υπόθεση. Οι ομάδες δρούσαν σε πολλές περιοχές με τη μεγαλύτερη εξ αυτών, αποτελούμενη από 56 ημεδαπούς, να δραστηριοποιείται

στην Κεντρική Μακεδονία. Τα μέλη των ομάδων, αν και είχαν τον κατάλληλο εξοπλισμό, δεν είχαν οργανωθεί ως προς το πως και σε ποιόν θα πουλήσουν τη λεία τους, με αποτέλεσμα να τα έχουν για καιρό στην κατοχή τους και να συλληφθούν. Επίσης, δεν είχαν εμπλοκή σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες (Αστυνομική Έκθεση 2012, σελ.53-54).

3.2 Η αρχαιοκαπηλία το 2013

Το 2013 τα στοιχεία για την αρχαιοκαπηλία οδηγούν στα ίδια συμπεράσματα με αυτά του 2012, με τη διαφορά του ότι υπάρχει σημαντική μείωση στον αριθμό των υποθέσεων και των εμπλεκόμενων μελών. Και πάλι οι συλληφθέντες δρούσαν μεμονωμένα, με πολύ λιγότερους να ανήκουν σε κάποια εγκληματική οργάνωση. Ειδικότερα, από τις 68 υποθέσεις μόνο οι 2 σχετίζονται με την εμπλοκή κάποιας οργάνωσης και από τους 89 συλληφθέντες μόνο οι 7, εκ των οποίων οι έξι ημεδαποί, ανήκαν σε μία από αυτές. Η δράση των δυο οργανώσεων ήταν τοπική, με τη μια να δραστηριοποιείται στη Βόρεια Ελλάδα και την άλλη στη Στερεά. Η δομή των οργανώσεων ήταν επίπεδη και οι ρόλοι δεν ήταν πάντα ξεκαθαρισμένοι. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχαν ορισμένες ενδείξεις για την ύπαρξη ιεραρχικής δομής και τη συμμετοχή περισσότερων ατόμων αλλά δεν βρέθηκαν περισσότερα στοιχεία για να ενισχύσουν την υπόθεση. Τα μέλη των ομάδων, αν και είχαν τον κατάλληλο εξοπλισμό, δεν είχαν οργανωθεί ως προς το πως και σε ποιόν θα πουλήσουν τη λεία τους, με αποτέλεσμα να τα έχουν για καιρό στην κατοχή τους και να συλληφθούν. Επίσης, δεν είχαν εμπλοκή σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες (Αστυνομική Έκθεση 2013, σελ.46-47).

3.3 Η αύξηση του φαινομένου το 2014

Σε αντιδιαστολή με τα προηγούμενα έτη, το 2014 παρατηρείται αύξηση της τάξεως του 20% όσον αφορά τις περιπτώσεις αρχαιοκαπηλίας. Οι υποθέσεις ανέρχονται σε 82 και οι συλληφθέντες σε 114. Ωστόσο, και πάλι οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν σε απόπειρες μεμονωμένων ατόμων. Σε αντίθεση με το 2013, κύρια παράβαση δεν ήταν η λαθρανασκαφή αλλά η παράνομη κατοχή και προσπάθεια πώλησης των κλεμμένων αρχαιοτήτων. Η αστυνομία εξάρθρωσε 8 σπείρες οι οποίες συμμετείχαν ξεχωριστά σε ισάριθμες υποθέσεις. Τα μέλη που συνελήφθησαν ήταν 22 εκ των οποίων οι 19 Έλληνες και οι υπόλοιποι υπήκοοι Αλβανίας. Οι περιοχές δράσης ήταν η Αττική, η Λάρισα και το Άργος. Η δομή των

οργανώσεων ήταν επίπεδη και οι ρόλοι δεν ήταν πάντα ξεκαθαρισμένοι. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχαν ορισμένες ενδείξεις για την ύπαρξη ιεραρχικής δομής και τη συμμετοχή περισσότερων ατόμων αλλά δεν βρέθηκαν περισσότερα στοιχεία για να ενισχύσουν την υπόθεση. Τα μέλη των ομάδων, αν και είχαν τον κατάλληλο εξοπλισμό, δεν είχαν οργανωθεί ως προς το πως και σε ποιόν θα πουλήσουν τη λεία τους, με αποτέλεσμα να τα έχουν για καιρό στην κατοχή τους και να συλληφθούν. Επίσης, δεν είχαν εμπλοκή σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες. Τέλος, παρατηρήθηκαν περιπτώσεις δωροδοκίας δημοσίων υπαλλήλων (Αστυνομική Έκθεση 2013, σελ.68-69).

3.4 Οι κομβικές αλλαγές το 2015

Το 2015, αν και αριθμητικά ήταν στα ίδια επίπεδα με το 2014, έχει να επιδείξει σημαντικές διαφορές ως προς την οργάνωση των αρχαιοκάπηλων. Αρχικά, η Αστυνομία ασχολήθηκε με 85 υποθέσεις και συνέλαβε 112 άτομα. Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση δεν ήταν η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής αλλά η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Οι εγκληματικές οργανώσεις που εξαρθρώθηκαν ήταν μόλις δύο και αποτελούνταν από 28 άτομα. Μάλιστα, στη μία περίπτωση ήταν ολόκληρο δίκτυο και αποτελούνταν από 25 άτομα. Όλα τα μέλη και των δύο οργανώσεων ήταν ημεδαποί.

Όσον αφορά στο δίκτυο, η δράση του αφορούσε όχι μόνο σε μια περιοχή αλλά γενικότερα στην ελληνική επικράτεια. Υπήρχε ιεραρχική δομή και οι ρόλοι των μελών ήταν διακριτοί και ξεκαθαρισμένοι. Είχαν εξειδικευμένο εξοπλισμό και συνεργάζονταν με αρχαιολόγους του Υπουργείου Πολιτισμού για να έχουν πρόσβαση στις ανασκαφές. Το δίκτυο είχε και παράλληλες δραστηριότητες όπως το εμπόριο ναρκωτικών. Δεν εξακριβώθηκαν διασυνδέσεις με μέλη αλλοδαπών εγκληματικών οργανώσεων. Τέλος, λάμβαναν μέτρα για να καλύψουν τις δραστηριότητές τους και να αποφύγουν τη σύλληψη, όπως τη χρήση αριθμών που δεν αντιστοιχούσαν σε συγκεκριμένο πρόσωπο και την επικοινωνία με κωδικοποιημένες φράσεις (Αστυνομική Έκθεση 2015, σελ.91-92).

3.5 Οι αυξητικές τάσεις το 2016

Το 2016 παρατηρείται μεγάλη αύξηση τόσο στις υποθέσεις που εξιχνιάστηκαν όσο και στον αριθμό των ατόμων που συμμετείχαν. Συγκεκριμένα, σημειώθηκαν 174 υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας και 183 άτομα που ενεπλάκησαν σε αυτές. Οι

περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση ήταν τόσο η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής όσο και η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Οι εγκληματικές οργανώσεις που εξαρθρώθηκαν ήταν μόλις δύο και αποτελούνταν από 58 μέλη. Μάλιστα, στη μία περίπτωση ήταν ολόκληρο δίκτυο και αποτελούνταν από 49 άτομα. Από τα 58 άτομα οι 44 ήταν Έλληνες και οι υπόλοιποι αλλοδαποί, διαφόρων εθνικοτήτων, κυρίως Ευρωπαίοι.

Οι οργανώσεις δεν είχαν παράλληλη παράνομη δράση. Η δράση τους δεν ήταν τοπική αλλά πανελλαδική ενώ προέκυψαν διασυνδέσεις με μέλη αλλοδαπών οργανώσεων της Ευρώπης. Παράλληλα, υπήρχαν διασυνδέσεις με πλούσια άτομα και οίκους δημοπρασιών στους οποίους πωλούσαν τις κλεμμένες αρχαιότητες, μέσω του διαδικτύου, με σκοπό τη μεταπώλησή τους. Η δομή των οργανώσεων ήταν ιεραρχική ενώ στο δίκτυο είχαν σχηματιστεί υποομάδες με διακριτό ρόλο έκαστην. Όλες αναφέρονταν στον επιχειρησιακό αρχηγό. Οι οργανώσεις εκμεταλλεύτηκαν τις νόμιμες δομές και την τεχνολογία για την απρόσκοπτη διακίνηση των αρχαιοτήτων, ενώ τα μέλη τους είχαν εξειδικευμένες γνώσεις στο αντικείμενο. Λάμβαναν όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να αποφύγουν τη σύλληψη, τόσο στη μεταξύ τους επικοινωνία όσο και κατά τη διάρκεια της λαθρανασκαφής όπου είχαν τοποθετήσει τσιλιαδόρους (Αστυνομική Έκθεση 2016, σελ.94-96).

3.6 Η ύφεση του φαινομένου το 2017

Το 2017 παρατηρείται εκ νέου μείωση των υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας και των δραστών που συνελήφθησαν. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για 79 υποθέσεις και 110 συλλήψεις, αριθμοί που είναι στα ίδια επίπεδα με το 2014 και το 2015. Ωστόσο, όλες οι υποθέσεις αφορούν σε παράνομες δράσεις μεμονωμένων ατόμων και δεν βρέθηκαν στοιχεία που να υποδηλώνουν την ανάμειξη εγκληματικής οργάνωσης. Οι κατηγορίες σχετίζονται με την παράνομη ανασκαφή, κατοχή και διάθεση των αρχαιοτήτων. Από την άλλη πλευρά, συνελήφθη ομοεθνής, νόμιμος συλλέκτης αρχαιοτήτων και λοιπών πολιτιστικών αγαθών ο οποίος, βάσει της άδειας που είχε, δεν κατείχε αντικείμενα τα οποία θα έπρεπε να είχε, ενώ αντίθετα βρέθηκαν στην κατοχή του αρχαιότητες για τις οποίες δεν είχε τη σχετική άδεια από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αν και όλα αυτά είναι ισχυρές ενδείξεις για την εμπλοκή του σε σπείρα αρχαιοκαπηλίας, δεν κατόρθωσαν να οδηγήσουν σε σύλληψη και άλλων ατόμων και στην εξάρθρωση του δικτύου (Αστυνομική Έκθεση 2017, σελ.105-106).

3.7 Η αρχαιοκαπηλία το 2018

Αριθμητικά, το 2018 ήταν ουσιαστικά στα ίδια επίπεδα με το 2017. Κατεγράφησαν 78 υποθέσεις, μόλις μια λιγότερη σε σχέση με το προηγούμενο έτος αλλά συνελήφθησαν 3 περισσότεροι δράστες, δηλαδή συνολικά 113 άτομα. Για ακόμα μία φορά, οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση ήταν τόσο η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής όσο και η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Οι ημεδαποί εξακολουθούν να αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό καθώς ανέρχονται σε τουλάχιστον 100 άτομα, ενώ οι αλλοδαποί είναι μόλις 19, δηλαδή ένα ποσοστό μικρότερο από το 15%.

Σε τρεις υποθέσεις είχαν εμπλοκή τρεις ξεχωριστές εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίες αποτελούνταν από 10 έως 17 άτομα. Συνολικά, διαπιστώθηκε η εμπλοκή 44 ατόμων, εκ των οποίων οι 36 ήταν Έλληνες. Η δομή τους ήταν ιεραρχική και υπήρχε σαφής διάκριση του ρόλου του κάθε ατόμου. Δεν παρατηρούνται παράλληλες εγκληματικές δραστηριότητες. Τα μέλη είχαν ειδικό εξοπλισμό για ανίχνευση πολύτιμων μεταλλικών αντικειμένων αλλά και εκσκαφής του εδάφους. Σε μια περίπτωση, είχαν διασυνδέσεις με άτομα από τη Βουλγαρία, τα οποία αξιολογούσαν τις κλεμμένες αρχαιότητες και αναλόγως του αποτελέσματος, προέβαιναν στην αγορά τους. Τέλος, τα μέλη των οργανώσεων χρησιμοποιούσαν όλες τις προφυλάξεις για να μη αποκαλυφθεί η δράση τους και απενεργοποιούσαν τα κινητά τους τηλέφωνα ούτως ώστε να μη μπορεί να εντοπιστεί η θέση τους (Αστυνομική Έκθεση 2018, σελ.104-106).

3.8 Αυξομειωτικές τάσεις το 2019

Το 2019 παρατηρείται μικρή μείωση των υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας, οι οποίες έφτασαν τις 66 αλλά και μικρή αύξηση των δραστών που συνελήφθησαν, οι οποίοι ήταν 133 εκ των οποίων οι 114 ήταν Έλληνες. Ομοίως με τα προηγούμενα χρόνια, οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση ήταν τόσο η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής όσο και η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Η δράση τους επεκτείνεται σε αρχαιολογικούς χώρους

και εκκλησίες ενώ γεωγραφικά εντοπίζεται στη Θεσσαλία, την Πιερία και την Αρκαδία.

Χάρη στην αστυνομική έρευνα εξαρθρώθηκαν 4 εγκληματικές οργανώσεις, δύο ολιγομελής, που αποτελούνταν μέχρι έξι μέλη και δύο πολυμελείς τα μέλη των οποίων έφταναν τα δώδεκα. Από τα 28 άτομα που ενεπλάκησαν συνολικά, οι περισσότεροι ήταν ημεδαποί. Οι ομάδες είχαν ιεραρχική δομή αλλά όχι κάποια παράλληλη παράνομη δραστηριότητα. Όλες οι οργανώσεις ήταν εξοπλισμένες με τα κατάλληλα μηχανήματα προκειμένου να κάνουν λαθρανασκαφές και να αφαιρέσουν τα πολύτιμα ευρήματα. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων προκειμένου να επιτευχθεί πιο εύκολα ο σκοπός τους. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν όλα τα συνήθη μέτρα κάλυψης των κινήσεών τους (Αστυνομική Έκθεση 2019, σελ.106-108).

3.9 Η αρχαιοκαπηλία το 2020

Το 2020 παρατηρείται σχετική αύξηση των υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας, οι οποίες έφτασαν τις 71 αλλά και μικρή μείωση των δραστών που συνελήφθησαν, οι οποίοι ήταν 121 εκ των οποίων οι 102 ήταν Έλληνες. Ομοίως με τα προηγούμενα χρόνια, οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση ήταν τόσο η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής όσο και η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Η δράση τους επεκτείνεται σε αρχαιολογικούς χώρους και εκκλησίες ή μονές και καλύπτει την ελληνική επικράτεια.

Το 2020 έδρασαν δύο εγκληματικές οργανώσεις, μια ολιγομελής και μια πολυμελής. Επιλύθηκαν δύο υποθέσεις στις οποίες ενεπλάκησαν έντεκα άτομα, με την πλειοψηφία τους να είναι ομοεθνείς. Οι ομάδες είχαν ιεραρχική δομή αλλά όχι κάποια παράλληλη παράνομη δραστηριότητα. Όλες οι οργανώσεις ήταν εξοπλισμένες με τα κατάλληλα μηχανήματα προκειμένου να κάνουν λαθρανασκαφές και να αφαιρέσουν τα πολύτιμα ευρήματα. Στη μια υπόθεση παρατηρήθηκε δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων, αλλά σε καμία δεν παρατηρήθηκε νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων. Και οι δύο οργανώσεις χρησιμοποίησαν όλα τα συνήθη μέτρα κάλυψης της δράσης τους (Αστυνομική Έκθεση 2020, σελ.103-105).

3.10 Αυξητικές τάσεις του φαινομένου το 2021

Το 2021, έπειτα από χρόνια, παρατηρείται σχετική αύξηση τόσο των υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας, οι οποίες έφτασαν τις 87 όσο και στον αριθμό των δραστών που συνελήφθησαν, οι οποίοι ήταν 142 εκ των οποίων οι 107, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 75%, ήταν Έλληνες. Ομοίως με τα προηγούμενα χρόνια, οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν τη δράση μεμονωμένων ατόμων και η βασική παράβαση ήταν τόσο η διεξαγωγή λαθραίας ανασκαφής όσο και η παράνομη κατοχή και διακίνηση αρχαιοτήτων. Η δράση τους επεκτείνεται σε αρχαιολογικούς χώρους και εκκλησίες ή μονές και γεωγραφικά περιορίστηκε στην Πέλλα και τον Πύργο.

Το 2021 έδρασαν δύο ολιγομελείς εγκληματικές οργανώσεις στις με συνολικό αριθμό εμπλεκόμενων τα έντεκα άτομα. Επιλύθηκαν δύο υποθέσεις για τις οποίες κατηγορήθηκαν μεταξύ άλλων επτά ομοεθνείς. Οι ομάδες είχαν ιεραρχική δομή αλλά όχι κάποια παράλληλη παράνομη δραστηριότητα. Όλες οι οργανώσεις ήταν εξοπλισμένες με τα κατάλληλα μηχανήματα προκειμένου να κάνουν λαθρανασκαφές και να αφαιρέσουν τα πολύτιμα ευρήματα. Δεν παρατηρήθηκε δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων ούτε νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων. Και οι δύο οργανώσεις χρησιμοποίησαν όλα τα συνήθη μέτρα κάλυψης της δράσης τους. Για πρώτη φορά, αποκαλύφθηκε αφαίρεση αρχαίου αντικειμένου από τον ενάλιο χώρο της Επιδαύρου η οποία πραγματοποιήθηκε με τη χρήση καταδυτικού εξοπλισμού και μοτοποδηλάτου για τη μεταφορά του αντικειμένου. Στην επιχείρηση συμμετείχαν έξι Έλληνες (Αστυνομική Έκθεση 2021, σελ.112-114).

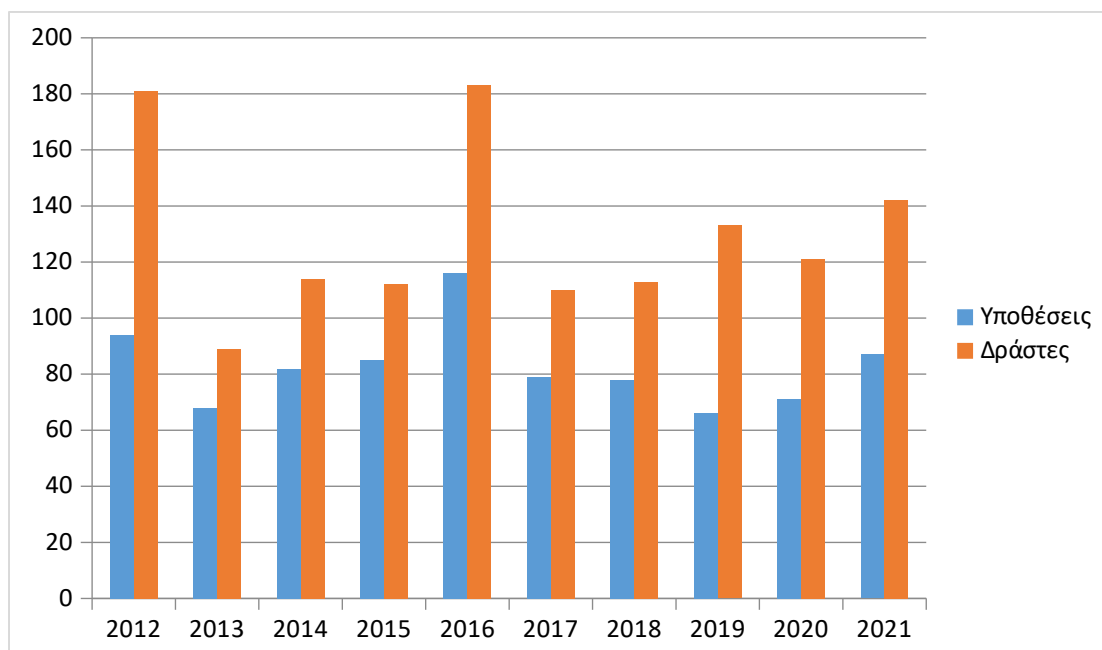
3.11 2022: Εξάλειψη του φαινομένου;

Για το 2022, η Ελληνική Αστυνομία δεν βρήκε αποδείξεις οι οποίες να βεβαιώνουν πως οι εγκληματικές οργανώσεις ή, έστω, μεμονωμένα άτομα, ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας. Ωστόσο, αυτό δεν συνεπάγεται την εξάλειψη του φαινομένου παρά μια διακοπή της δραστηριότητας ή απλά την αδυναμία της αστυνομίας να συγκεντρώσει τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία.

3.12 Συνολική Εκτίμηση

Όπως φάνηκε από τις εκθέσεις της αστυνομίας, η αρχαιοκαπηλία είναι ένα φαινόμενο που απασχολεί σταθερά τις αρχές, με εξαίρεση το τελευταίο έτος για το οποίο δεν συγκεντρώθηκαν επαρκή στοιχεία. Από το 2012, όπου οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης έγιναν περισσότερο αντιληπτές, η αρχαιοκαπηλία γνώρισε μεγάλη άνθιση επιφέροντας σοβαρές συνέπειες στον πολιτιστικό τομέα. Σημαντικό

είναι το γεγονός ότι οι ληλασίες δεν δίνονται μόνο στους αρχαιολογικούς χώρους αλλά είναι εντονότερες και στα μουσεία της χώρας, Έκτοτε, ο αριθμός αυξομειώνεται αλλά ουσιαστικά διατηρείται σε σταθερά επίπεδα, αποδεικνύοντας ότι η αρχαιοκαπηλία συνεχίζει να είναι στις προτιμήσεις των εγκληματικών οργανώσεων.

Γράφημα 1. Υποθέσεις και Δράστες 2012-2021

Ωστόσο, φαίνεται πως η αρχαιοκαπηλία στην Ελλάδα γίνεται κυρίως από μεμονωμένα άτομα τα οποία προσπαθούν να βγάλουν ένα πρόσθετο εισόδημα χωρίς να έχουν οργανώσει πολύ καλά το όλο εγχείρημα, παρά από εγκληματικές οργανώσεις. Σαφώς, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι μεμονωμένες συλλήψεις χαρακτηρίζονται ως τέτοιες επειδή η αστυνομία δεν κατορθώνει να συνδέσει τους συλληφθέντες με άλλους υπόπτους ούτως ώστε να εξαρθρώσει ολόκληρο το δίκτυο. Επιπλέον, οι περισσότεροι δράστες, ανεξάρτητα του αν ήταν σε κάποια εγκληματική οργάνωση ή όχι, ήταν Έλληνες και σε ελάχιστες περιπτώσεις είχαν διασυνδέσεις με αντίστοιχες εγκληματικές οργανώσεις οι οποίες δρούσαν σε άλλη χώρα.

Όσον αφορά στις εγκληματικές οργανώσεις, αρχικά είχαν επίπεδη οργάνωση χωρίς διακριτούς ρόλους. Επιπλέον, δεν είχαν προνοήσει να πωλήσουν τα ευρήματά και έτσι ήταν ευκολότερη η σύλληψή τους. Σταδιακά, απέκτησαν μεγαλύτερη οργάνωση. Η δομή τους έγινε ιεραρχική με ένα άτομο να συντονίζει και τους

υπόλοιπους να έχουν διακριτά καθήκοντα. Επίσης, είχαν καλύτερο εξοπλισμό και τις κατάλληλες διασυνδέσεις εκ των προτέρων. Χρησιμοποιούσαν τρόπους για να καλύπτουν τις δράσεις τους και σε ορισμένες περιπτώσεις δωροδοκούσαν τους δημοσίους υπαλλήλους για να τους βοηθήσουν με την όλη διαδικασία. Ωστόσο, η μη ένδειξη νομιμοποίησης εσόδων μάλλον δείχνει πως οι απολαβές δεν ήταν μεγάλες για να αξίζει να ξεπλυθούν.

Εξετάζοντας τα στοιχεία από τα αρχεία των συλλήψεων, διαπιστώνει κανείς πως οι περισσότερες οργανώσεις που σχετίζονται με την αρχαιοκαπηλία έχουν στους κόλπους τους τουλάχιστον ένα ελεύθερο επαγγελματία. Η ύπαρξη ενός τέτοιου ατόμου δεν επιφέρει μεγάλες διαφορές στα κέρδη σε σχέση με τις οργανώσεις οι οποίες δεν έχουν ως μέλη ελεύθερους επαγγελματίες. Ωστόσο, αν υπάρχουν τουλάχιστον δυο ελεύθεροι επαγγελματίες σε μια εγκληματική οργάνωση, τότε η οικονομική ζημιά η οποία επιτυγχάνεται είναι πολύ μεγαλύτερη σε μέγεθος. Αυτό συμβαίνει επειδή οι ελεύθεροι επαγγελματίες είναι ευκολότερο να ρισκάρουν να παρανομήσουν χωρίς να κινδυνεύουν να αποκαλυφθεί η δράση τους, λόγω του αυξημένου εισοδήματος (Sotiriou, 2020, σελ.433-434).

Συγκεκριμένα, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί το ελληνικό φορολογικό σύστημα, μπορούν να δηλώνουν ότι εισόδημα έχουν και να κρατούν τις παράνομες απολαβές κρυφές, χωρίς να πρέπει να δικαιολογήσουν μεταγενέστερα την προέλευσή τους. Αυτό, έρχεται σε αντίθεση με τα όσα ισχύουν για δημόσιους ή ιδιωτικούς υπάλληλους, καθώς το σύστημα ενημερώνεται αυτόματα για το βασικό τους εισόδημα. Έτσι, οι ελεύθεροι επαγγελματίες μπορούν να παρανομήσουν και να νομιμοποιήσουν τα έσοδά τους χωρίς να γίνουν άμεσα αντιληπτοί και να διαφύγουν της σύλληψης, και ως εκ τούτου προτιμώνται ως μέλη σε μια τέτοια οργάνωση (Sotiriou, 2020, σελ.433-434).

Οι συλλήψεις στις οποίες προχώρησε η Ελληνική Αστυνομία, προκειμένου να εξαρθρώσει τα εγκληματικά δίκτυα που ασχολούνταν με την αρχαιοκαπηλία, αποτελούν μέρος της ευρύτερης κατασταλτικής κρατικής πολιτικής. Η αντεγκληματική πολιτική που ακολουθείται για το οργανωμένο έγκλημα και την αρχαιοκαπηλία ειδικότερα, προκειμένου να είναι επιτυχημένη θα πρέπει να έχει επιστημονικό υπόβαθρο αλλά και να είναι κοινωνικά ρεαλιστική. (Αλεξιάδης, 2004, σελ.278). Η πολιτική αυτή δεν είναι αυθαίρετη αλλά ακολουθεί ένα συγκεκριμένο

νομοθετικό πλαίσιο το οποίο έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια και συνεχίζει να διαμορφώνεται προκειμένου να προσαρμοστεί στις νέες προκλήσεις που θέτει η εξέλιξη του φαινομένου. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει τόσο τους νόμους τους οποίους έχει θεσπίσει το ελληνικό κράτος όσο και τις διεθνείς συμβάσεις οι οποίες έχουν ψηφιστεί για την αντιμετώπιση της αρχαιοκαπηλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Ένα από τα δεινά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, πέρα από τις ανθρώπινες απώλειες, ήταν η λεηλασία και οι κακές πρακτικές που ασκήθηκαν στις αρχαιότητες και τα ευρύτερα πολιτιστικά αγαθά των κρατών που ενεπλάκησαν. Ήταν λοιπόν φυσικό, με τη λήξη του πολέμου, η Διεθνής Κοινότητα να λάβει μέτρα ούτως ώστε να μη επαναληφθούν στο μέλλον παρόμοιες καταστάσεις. Έτσι, τις επόμενες δεκαετίες συστάθηκαν διάφορες συμβάσεις με απώτερο στόχο την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς οι οποίες ενσωματώθηκαν στην ελληνική νομοθεσία, η οποία ήδη λάμβανε μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών της.

4.1 Η εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας

Οι απόπειρες προστασίας των αρχαιοτήτων απέκτησαν συμβολική σημασία με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, καθώς η σύνδεση των Ελλήνων με τους προγόνους τους και η συντήρηση του αρχαίου πολιτισμού τους κρίθηκαν απαραίτητες για να διατηρήσουν την ταυτότητά τους και να βγουν αναλλοίωτοι από την Τουρκοκρατία. Πριν ξεκινήσει η ελληνική επανάσταση, ο Αδαμάντιος Κοραής παρακινούσε τους Έλληνες να ιδρύσουν το Ελληνικό Μουσείο ούτως ώστε να διατηρηθεί η δόξα των αρχαίων Ελλήνων. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1825, ο Γρηγόριος Δίκαιος ο οποίος διατελούσε Υπουργός Εσωτερικών εξέδωσε διάταγμα για τη διαφύλαξη των αρχαιοτήτων στα σχολεία ενώ το επόμενο έτος ελήφθησαν μέτρα για τη συντήρηση των μνημείων της Αθήνας (Voudouri, 2008, σ. 125).

Στην Εθνοσυνέλευσή της Τροιζήνας το 1827 ελήφθησαν μέτρα κατά της παράνομης διακίνησης των αρχαιοτήτων. Στην επόμενη εθνοσυνέλευση, ωστόσο, δύο χρόνια αργότερα, η διάταξη έγινε ευνοϊκότερη και επέτρεπε την παραχώρηση ορισμένων αρχαιοτήτων σε κάποια πανεπιστήμια ξένων χωρών. Η αλλαγή αυτή έγινε

έπειτα από την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ελλάδα, καθώς πολλές ανασκαφές σε ελληνικό έδαφος γίνονταν από ξένες πανεπιστημιακές σχολές με συνέπεια να απαιτούν μέρος των ευρημάτων. Καθώς η Ελλάδα ως νεοσύστατο κράτος εξαρτιόταν πολιτικά και οικονομικά από αυτές, αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να βρει μια συμβιβαστική λύση προκειμένου να μη χαλάσουν οι διπλωματικές σχέσεις. Ωστόσο, για να αποτραπεί η εκμετάλλευση, ιδρύθηκε το 1829 το πρώτο Εθνικό Μουσείο το οποίο έδρευε στην Αίγινα.(Voudouri, 2008, σσ. 125-126).

Με τον ν. 22/1834 προοικονομήθηκε η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς πριν κατοχυρωθεί επίσημα ως όρος καθώς με το άρθρο 61 δηλωνόταν πως όλες οι αρχαιότητες ανήκουν σε όλους τους Έλληνες. Ωστόσο, υπήρχαν κάποιες διευκολύνσεις καθώς επιτρεπόταν η κατοχή αρχαιοτήτων από ιδιώτες οι οποίοι είχαν συλλογές. Επιπλέον, αν κάποιος ανακάλυπτε κάτι σε ιδιόκτητο χώρο, είχε την υποχρέωση να ενημερώσει το Κράτος αλλά διατηρούσε κατά το ήμισυ δικαιώματα ιδιοκτησίας στο αντικείμενο. Ωστόσο, απαγορευόταν ρητά η διενέργεια λαθραίας ανασκαφής. Το Κράτος είχε την πλήρη κυριότητα στις αρχαιότητες αν αυτές ανακαλύπτονταν σε εθνική γη ή στα εθνικά ύδατα, σε ποτάμια και λίμνες (Voudouri, 2015, σ. 294).

Ο ν. 158/1899 ήταν αυστηρότερος και παραχωρούσε στο Κράτος την κυριότητα όλων των αρχαιοτήτων, ανεξάρτητα από το που είχαν βρεθεί. Η μετατροπή αυτή θεωρήθηκε αναγκαία καθώς τα προηγούμενα έτη είχαν αυξηθεί τα περιστατικά αρχαιοκαπηλίας με αποτέλεσμα πολλές αρχαιότητες να βρίσκονται εκτός συνόρων, κάτι το οποίο αποτελούσε πλήγμα όχι μόνο για την περηφάνεια της χώρας αλλά και για την οικονομία της (Voudouri, 2008, σ. 126, 2010, σ. 550).

Η υπερβολική αυστηρότητα του άνωθεν νόμου οδήγησε στη συσσώρευση αρχαιοτήτων οι οποίες, λόγω του μεγάλου αριθμού τους, ήταν αδύνατο να μελετηθούν και να εκτεθούν στο σύνολό τους. Παράλληλα, πολλοί απέφευγαν να τις δηλώσουν και τις διακινούσαν παράνομα. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στη θέσπιση ενός μετριοπαθέστερου νόμου, του ν. 5351/1932 βάσει του οποίου οι αρχαιότητες ανήκαν στο Κράτος αλλά μπορούσαν να βρίσκονται παράλληλα σε κάποια ιδιωτική συλλογή και να διατίθενται ανάλογα. Αν κάποιος έβρισκε μια αρχαιότητα, ενημέρωνε το Κράτος και αυτό αν ήθελε την αγόραζε, αλλιώς έμενε στη διάθεση του ατόμου που τη βρήκε. Ωστόσο, αν προέβαινε σε κάποια πράξη επί του αντικειμένου, θα έπρεπε να το δηλώσει στον αρμόδιο φορέα (Voudouri, 2008 σ. 127, 2014, σ. 286)

Προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των πολιτών στις αρχαιότητες, αλλά να εξασφαλιστεί το ότι δεν θα υπήρχε διαρροή τους στο εξωτερικό, ο νόμος απαγόρευε την εξαγωγή τους και επέτρεπε μόνο την πώλησή τους εντός συνόρων. Τόσο οι έμποροι όσο και οι ιδιώτες που είχαν δική τους συλλογή έπρεπε να έχουν ειδικά άδεια και για το λόγο αυτό ο αριθμός τους ήταν σχετικά μικρός. Η απαγόρευση της πώλησης των αρχαιοτήτων στο εξωτερικό είχε σκοπό τον περιορισμό και τον καλύτερο έλεγχο της αγοράς και να αποτρέψει την αρχαιοκαπηλία, δίνοντας μια νόμιμη εναλλακτική (Brodie, 2005, σ. 1057).

Τις ακόλουθες δεκαετίες, οι νόμοι οι οποίοι αφορούσαν τον πολιτισμό εστίαζαν σε επιμέρους ζητήματα, όπως τις οικοδομικές εργασίες σε μνημεία που χρονολογούνται πριν ή μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους και το πώς θα έπρεπε να λάβουν τη σχετική άδεια (Ν.1469/1950) ή για την απαλλοτρίωση των αρχαιολογικών χώρων (Ν. 4177/1961). Οι νόμοι αυτοί συχνά παραπέμπουν στο ν. 5351/1932. Ορισμένοι, επίσης, νόμοι δημιουργούνται για να ενσωματωθούν στην ελληνική νομοθεσία οι σχετικές ευρωπαϊκές ρυθμίσεις, όπως θα γίνει αντιληπτό στις ακόλουθες υποενότητες.

Ένας ωστόσο νόμος, ο οποίος αξίζει να αναφερθεί θεσπίστηκε το 1977 και σχετίζεται με την ίδρυση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Ο εν λόγω φορέας μεριμνά για τη συντήρηση και τον εξωραϊσμό των αρχαιολογικών χώρων και Μουσείων. Παράλληλα, προωθεί τη δημιουργία πιστοποιημένων και πιστών αντιγράφων αρχαιολογικών αντικειμένων τα οποία πωλούνται σε ενδεδειγμένα σημεία (Ν. 736/1977). Η απόφαση αυτή είναι σημαντική καθώς δίνει τη δυνατότητα σε πολλούς ανθρώπους να αποκτήσουν ένα ομοίωμα ενός πολύτιμου αρχαίου αντικειμένου, ικανοποιώντας την επιθυμία τους να έχουν κάτι ξεχωριστό και μετριάζοντας τον πόθο τους να το αποκτήσουν με παράνομα μέσα.

Στο ν. 3028/2002 διατυπώνεται ο ορισμός των πολιτισμικών αγαθών τα οποία είναι τα αγαθά που μαρτυρούν τη δραστηριότητα και την ύπαρξη εν γένει του ανθρώπου, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Παράλληλα, αναφέρεται πως τα αρχαία κατάλοιπα, είτε είναι κινητά είτε ακίνητα, των οποίων η χρονολόγηση τοποθετείται έως και το 1453 ανήκουν στην κυριότητα του Κράτους και οποιαδήποτε χρήση τους από άλλο πρόσωπο ή φορέα θεωρείται παράνομη. Το ίδιο ισχύει και για τα αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία αποκαλύπτονται κατά καιρούς εν μέσω ανασκαφών ή άλλων αρχαιολογικών ερευνών, ανεξάρτητα από το πότε αυτά χρονολογούνται. Με τον εν λόγω νόμο ξεκαθαρίζεται πως η προστασία της

αρχαιότητας και των πολιτιστικών είναι υποχρέωση του Κράτους αλλά παράλληλα αποτελεί δικαίωμα όλων των πολιτών. Επιπλέον, ο συγκεκριμένος νόμος τονίζει πως το άτομο ή ο φορέας που επιβλέπει την ανασκαφή είναι υπεύθυνο για τη φύλαξη του χώρου αλλά και την ασφάλεια των ευρημάτων. Επίσης, προσπαθεί να αναδείξει το πόσο σημαντικό είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετούνται τα αρχαιολογικά ευρήματα, υπό την έννοια του ότι έτσι γίνονται ευκολότερα κατανοητά και μαρτυρούν καλύτερα το παρελθόν (Voudouri, 2010, σ. 553-554).

Με το ν. 3658/2008 γίνεται μια απόπειρα να τεκμηριωθεί η προέλευση των αρχαιοτήτων οι οποίες είναι προϊόντα λαθραίας ανασκαφής και παράνομης διακίνησης στο εσωτερικό ή το εξωτερικό. Είναι ένας νόμος σχετικά ελαστικός καθώς επιτρέπει την κατοχή αρχαιοτήτων από ιδιώτες ή και την ανταλλαγή και το μακροχρόνιο δανεισμό τους σε ιδιώτες ή φορείς στο εξωτερικό, αρκεί να μη παρακάμπτεται ο κρατικός έλεγχος. Η κυριότητα του κράτους δικαιολογείται ως απαραίτητη λύση προκειμένου να διασωθεί η πολιτιστική κληρονομιά και να διαφυλαχθεί για τις επόμενες γενιές. Τέλος, ο νόμος ποινικοποιεί τις λαθραίες ανασκαφές και προωθεί τον επαναπατρισμό των κλεμμένων αρχαιοτήτων (Voudouri, 2010, σ. 557, 2015, σ. 300).

Ο ν. 4858/2021 κωδικοποιεί τις μεταγενέστερες διατάξεις σχετικά με την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο της υλικής όσο και της άυλης. Παραμένει η υποχρέωση των πολιτών να ενημερώνουν τους αρμόδιους φορείς σε περίπτωση που ανακαλύψουν τυχαία ένα αρχαίο αντικείμενο, ενώ οι φορείς έχουν το δικαίωμα να δώσουν αμοιβή σε όποιον τους δώσει πληροφορία για το που υπάρχουν αρχαία. Φυσικά δεν δίδεται αμοιβή για αρχαία που βρίσκονται σε χώρους οι οποίοι ανασκάπτονται ήδη από εξουσιοδοτημένα άτομα. Τα αρχαία αντικείμενα μπορούν να δανειστούν, εφόσον έχουν ήδη δημοσιευτεί και να ανταλλαχθούν, εφόσον η κίνηση αυτή δεν πλήττει την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Οι συλλέκτες οφείλουν να διατηρούν πλήρες αρχείο με τα αρχαία αντικείμενα που κατέχουν και να καταθέτουν στην αρχαιολογική υπηρεσία ακριβή αντίγραφα τους (Ν. 4858/2021)

4.2 Η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης

Η Σύμβαση της Χάγης θεσπίστηκε το 1954 και οι διατάξεις της έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα τόσο για τα ηττημένα κράτη όσο και για όσα επικρατούν, προκειμένου οι αρχαιότητες και τα πολιτιστικά αγαθά να μείνουν σώα. Ωστόσο, δεν

υπάρχει πρόβλεψη για το τι συμβαίνει όταν υπάρχει παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων κατά την περίοδο του πολέμου. Το κενό αυτό καλύφθηκε από το Α' Πρωτόκολλο με το οποίο απαγορεύτηκε ρητά η παράνομη διακίνησή τους και επιβλήθηκε η επιστροφή των κλεμμένων αρχαιοτήτων στο κράτος προέλευσής τους. Οι εν λόγω διατάξεις ενσωματώθηκαν στο ελληνικό Ποινικό Δίκαιο αρκετά χρόνια αργότερα, το 1981 με τον Νόμο 1141/1981 (ΦΕΚ 6/Α'/8.1.1981).

Ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία το 1990 και οι εκτεταμένες πολιτιστικές καταστροφές έθεσαν υπό αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα της Σύμβασης, οδηγώντας το 1999 στη θέσπιση του Β' Πρωτοκόλλου. Οι βελτιωτικές διατάξεις αφορούσαν στα εξής: α) την αποσαφήνιση της έννοιας «στρατιωτική αναγκαιότητα», β) την αποσαφήνιση των κυρώσεων αν παραβιαστεί η Σύμβαση, γ) τη δημιουργία δωδεκαμελούς επιτροπής από τα κράτη – μέλη η οποία θα εξετάζει αν τηρούνται οι διατάξεις δ) την απαγόρευση των αρχαιολογικών ανασκαφών σε κατεχόμενα εδάφη. Το Β' Πρωτόκολλο ενεργοποιήθηκε το 2004 και η κύρωσή του στην Ελλάδα έγινε το επόμενο με τον Νόμο 3317/2005 (ΦΕΚ 45/Α'/23.2.2005).

4.3 Η Σύμβαση της UNESCO

Η Σύμβαση της UNESCO συστάθηκε το 1970 έπειτα από ένα δεκαετή διάλογο για την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο καταπολέμησης του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων και έργων τέχνης. Στην Ελλάδα η κύρωση της Σύμβασης έγινε το 1980 με τον Νόμο 1103/1980 (ΦΕΚ 297/Α/29- 12-1980). Βάσει αυτού, τα κράτη που συνυπογράφουν τη Σύμβαση πρέπει να εντάξουν στη νομοθεσία τους, την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και να προσδιορίσουν τις παράνομες πρακτικές διακίνησης. Επιπλέον, τονίζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης διμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη νομική κάλυψη της προστασίας των πολιτιστικών (Βέργου, 2016, σελ.1061).

Αναφορικά με την αρχαιοκαπηλία και την προστασία των αρχαιοτήτων, η Σύμβαση της UNESCO δίνει βαρύτητα σε τρία καίρια σημεία: α) την καταγραφή των προστατευόμενων αρχαιοτήτων και εν γένει των πολιτιστικών αγαθών τα οποία θα συνοδεύονται από τα κατάλληλα πιστοποιητικά, ούτως ώστε να αποφεύγεται η παράνομη εξαγωγή τους, ενώ θα υπάρχουν συστήματα ανίχνευσης σε όσες αρχαιότητες εξάγονται νόμιμα (Delepierre, Schneider M, 2015, σελ.130-131), β) την επιστροφή των κλεμμένων αρχαιοτήτων στη χώρα προέλευσης και γ) τη σύναψη

διμερών συμβάσεων για αποτελεσματικότερη διαφύλαξή τους. Έτσι, αν και η Σύμβαση έχει εθνικό χαρακτήρα, μέσω των διατάξεων αυτών διεθνοποιείται.

4.4 Η Σύμβαση UNIDROIT

Παρά τη σημαντικότητά της, η Σύμβαση της UNESCO είχε ορισμένα ασαφή σημεία τα οποία επεδίωξε να καλύψει η Σύμβαση UNIDROIT περί κλεμμένων ή/και παρανόμως εξαχθέντων αρχαιοτήτων που υπεγράφη το 1995 και κυρώθηκε από την Ελλάδα μια δεκαετία αργότερα, με τον Νόμο 3348/2005 (ΦΕΚ 144/Α'/23.6.2005). Η εν λόγω σύμβαση προσπαθεί να δημιουργήσει ένα κοινό σύστημα αντιμετώπισης της αρχαιοκαπηλίας, το οποίο θα συμβαδίζει με τη ξεχωριστή νομοθεσία κάθε κράτους. Παράλληλα, επιβάλλει την επιστροφή της κλεμμένης αρχαιότητας στη χώρα προέλευσης δίνοντας μια προθεσμία τριών ετών (Βρέλλης, 2008, σελ.93-94). Παρά τις ενστάσεις που αφορούσαν στην αποζημίωση του κράτους που κατείχε παράνομα την κλεμμένη αρχαιότητα, η εν λόγω Σύμβαση πρωτοπόρησε στην προσπάθεια δημιουργίας ενός ενιαίου πλαισίου νομικής αντιμετώπισης της αρχαιοκαπηλίας.

4.5 Η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 93/7/ΕΟΚ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενδιαφερόταν για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών προκειμένου να μη διαταραχθεί η ομαλή διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών εντός της Ένωσης. Για το λόγο αυτό ενσωμάτωσε την κοινή πολιτική αντιμετώπισης του παράνομου εμπορίου για όλα τα κράτη μέλη που είχε θεσπίζει η Σύμβαση UNIDROIT με την οδηγία 93/7/ΕΟΚ, όπως και το απαραίτητο πιστοποιητικό αυθεντικότητας που ήταν υποχρεωτικό για τα τελωνεία σε περίπτωση εξαγωγής, όπως αναφέρεται Κανονισμό 3911/92 της ΕΟΚ (Schneider, 2014, σελ.105). Ωστόσο, υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια βάσει των οποίων μια κλεμμένη αρχαιότητα μπορεί να διεκδικηθεί από τη χώρα προέλευσης και συγκεκριμένες νομικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν για να είναι ο επαναπατρισμός εφικτός. Στην Ελλάδα η Οδηγία ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία μέσω του Προεδρικού Διατάγματος 133/1998. Εν συνεχεία, ο Οδηγία αναθεωρήθηκε λόγω περιορισμένης αποτελεσματικότητάς της και η βελτιωμένη έκδοσή της αποτέλεσε την Οδηγία

2014/60/EE. Η νέα Οδηγία επικυρώθηκε από το εθνικό δίκαιο με τον Νόμο 4355/2015 (ΦΕΚ 178/Α/18-12-2015)

4.6 Ο Διεθνής Οργανισμός Εγκληματολογικής Αστυνομίας (INTERPOL)

Η INTERPOL (Διεθνής Οργανισμός Εγκληματολογικής Αστυνομίας) αποτελεί ένα διεθνούς δράσης οργανισμό ασφαλείας, ο οποίος συμβάλλει ενεργά στις αστυνομικές συνέργειες κρατών διεθνώς, φέροντας ουδέτερο πολιτικό πρόσημο, σεβόμενος τα υφιστάμενα εθνικά δίκαια των κρατών. Στον τομέα της αρχαιοκαπηλίας, η INTERPOL, αξιοποιώντας τα τεχνολογικά επιτεύγματα και το διαδίκτυο, έχει αναπτύξει τεχνικά εργαλεία για την πάταξη του παράνομου εμπορίου. Ενδεικτικά, το 2000 εγκαίνιασε μια ειδική πλατφόρμα ανεύρεσής και καταγραφής κλεμμένων αρχαιοτήτων και έργων τέχνης (<https://www.interpol.int/>), στην οποία αναφέρονται σχετικές πρόσφατες κλοπές. Παράλληλα, λειτουργεί η πλατφόρμα «ASF: Works of Art», όπου ουσιαστικά, πρόκειται για μια ηλεκτρονική βάση καταγεγραμμένων κλεμμένων αρχαιοτήτων και πολιτιστικών αγαθών εν γένει, συνοδευόμενα από φωτογραφικό υλικό και λοιπές χρήσιμες πληροφορίες στις οποίες έχουν δυνατότητα πρόσβασης οι αρμόδιες αρχές των κρατών. Επίσης, από το 1997, λειτουργεί το Object ID, που αποτελεί ένα διεθνές πρότυπο ταύτισης αντικειμένων και εντοπισμού κλεμμένων αρχαιοτήτων και έργων τέχνης μέσω ταυτοποίησης τους.

Το 2014 δημιουργήθηκε το ελληνικό παράρτημα της INTERPOL, το οποίο υπάγεται στη Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας της Ελληνικής Αστυνομίας. Η INTERPOL ουσιαστικά δεν έχει ενεργή δράση παρά συντονίζει όταν είναι αναγκαίο τις κρατικές αστυνομικές αρχές και παρέχει το κατάλληλο υλικό, κυρίως μέσω του διαδικτύου. Οι πληροφορίες δεν αφορούν μόνο την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων αλλά και τη νομιμοποίηση εσόδων που επιτυγχάνεται μέσω της αρχαιοκαπηλίας. Κάθε κράτος έχει το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό σε καίριες θέσεις, όπως τα τελωνεία ή τα αρμόδια Υπουργεία που χάρη στη διεθνή συνεργασία κατορθώνουν να επιλύσουν πολλές περιπτώσεις αρχαιοκαπηλίας. (Yates, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΡΩΝ

5.1 Αποτίμηση της αντιμετώπισης της αρχαιοκαπηλίας

Οι απόπειρες αντιμετώπισης του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, είναι ουσιαστικά αποτυχημένες, λόγω μιας σειράς ετερόκλητων παραγόντων. Ο βασικότερος, ίσως, παράγοντας ο οποίος εμποδίζει την αναχαίτηση της αρχαιοκαπηλίας, είναι οι μικρές ποινές τις οποίες προβλέπει η νομοθεσία για την εν λόγω παράνομη δραστηριότητα. Οι ποινές είναι μειωμένες τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή νομοθεσία και όπως φαίνεται, δεν εμποδίζουν ούτε τις εγκληματικές οργανώσεις ούτε τα μεμονωμένα άτομα από το να ασχολούνται με την κλοπή και την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων. Ειδικότερα, οι περισσότερες ποινές φυλάκισης για αδικήματα που σχετίζονται με την αρχαιοκαπηλία φτάνουν συνήθως τα τρία έτη, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνουν έως δέκα έτη, αλλά θα πρέπει το αρχαίο αντικείμενο να ήταν βαρύνουσας σημασίας ή ο δράστης να έχει καταδικαστεί ξανά για την ίδια πράξη (Ν. 4858/2021, άρθρα 53-67).

Ένα ζήτημα το οποίο προκύπτει συχνά είναι η αδυναμία των ανεπτυγμένων χωρών που αναζητούν και εν τέλει αποκτούν τις αρχαιότητες, να ελέγξουν αποτελεσματικά τα αντικείμενα τα οποία αγοράζουν. Πολλά από τα μουσεία που εδρεύουν στις χώρες αυτές, επιθυμώντας διακαώς να εμπλουτίσουν τις συλλογές τους δεν κάνουν την απαιτούμενη έρευνα, προκειμένου να διαπιστώσουν την αυθεντικότητα ενός αντικειμένου (Brodie and Renfrew, 2005, σελ.349). Η κατάσταση δυσχεραίνεται εξαιτίας του μηχανισμού που έχουν αναπτύξει οι εγκληματικές οργανώσεις και βάσει του οποίου, η προέλευση των αντικειμένων φαίνεται ψευδώς ως νόμιμη. Αυτό επιτυγχάνεται χάρη στις αλληπάλληλες πωλήσεις μιας αρχαιότητας καθώς ο πωλητής μπορεί να προβάλει μια προηγούμενη νόμιμη κατοχή, η οποία συνήθως είναι επίπλαστη (Mackenzie, 2005, σελ. 262).

Εκτός από τις μουσειακές συλλογές, αποδέκτη των παράνομα ανευρεθέντων αρχαιοτήτων αποτελούν και οι ιδιωτικές συλλογές, καθώς τα άτομα με μεγάλη οικονομική άνεση επιθυμούν, για λόγους γοήτρου συνήθως, να εμπλουτίζουν τις συλλογές τους με παλαιά αντικείμενα αξίας. Παράλληλα, αυτό αποτελεί και μια εναλλακτική επενδυτική κίνηση, η οποία ανθίζει γενικότερα από τη δεκαετία του 1980 εξαιτίας της τότε οικονομικής κρίσης (McGuire, 2008, σελ.13). Επιπλέον, διάφοροι άνθρωποι με μικρότερη οικονομική άνεση που επισκέπτονται μια ξένη

χώρα, επιθυμούν να αποκτήσουν μια αυθεντική αρχαιότητα μικρότερης αξίας ως ενθύμιο του ταξιδιού τους και πληρώνουν τα κατάλληλα άτομα για να τους την προμηθεύσουν (Brodie και Kersel, 2012, σελ.111). Οι συλλέκτες είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων και πολλοί μελετητές πιστεύουν πως ο περιορισμός των ιδιωτικών συλλογών θα μπορούσε να μετριάσει τη ζημιά που προκαλείται από τις λαθραίες ανασκαφές (Carman, 2003, σελ.35).

Η εμπόλεμη κατάσταση σε χώρες όπως η Μέση Ανατολή, εκτός από τις τραγικές συνέπειες σε ανθρώπινες ζωές και τις ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές, επηρέασε, αναμφισβήτητα, και την αρχαιοκαπηλία. Οι συνεχείς εντάσεις σε χώρες που θεωρούνται μη ασφαλείς για τους πολίτες, δημιουργούν αποσταθεροποιητικές συνθήκες και εντείνουν την κατάσταση φτώχειας των ανθρώπων που ζουν εκεί με αποτέλεσμα οι τελευταίοι, να προσπαθούν να αυξήσουν τα έσοδά τους με όποιο τρόπο μπορούν. Η κλοπή και η πώληση αρχαιοτήτων, ιδιαίτερα στις περιοχές με μακρά πολιτιστική ιστορία, είναι μια συνηθισμένη πηγή εσόδων (McGuire, 2008, σελ.13-14). Λόγω της σύγχυσης που επικρατεί και τις τεταμένες συνθήκες, είναι πρακτικά αδύνατον να γίνει έλεγχος του ποια αντικείμενα περνάνε τα σύνορα, καθώς οι αρχές συχνά εθελουφλούν προκειμένου να εξασφαλίσουν έσοδα για να χρηματοδοτήσουν τις πολεμικές συγκρούσεις.

Ένα αγκάθι στην αντιμετώπιση, όχι μόνο της αρχαιοκαπηλίας αλλά και γενικότερα του οργανωμένου εγκλήματος είναι η ασάφεια που υπάρχει στον προσδιορισμό σημαντικών όρων, όπως τα πολιτιστικά αγαθά και τον πολιτιστικό καπιταλισμό. Αν και γίνεται κάποια προσπάθεια αποσαφήνισής τους τις τελευταίες δεκαετίες μέσω των Διεθνών Συμβάσεων, οι όροι δεν είναι πάντα κοινά αποδεκτοί από το σύνολο των χωρών. Ως εκ τούτου, υπάρχουν διαφοροποιήσεις και στα νομικά συστήματα των χωρών με αποτέλεσμα να υπάρχει σύγχυση ως προς το πως θα αντιμετωπιστεί ποινικά η αρχαιοκαπηλία. Αναμφισβήτητα, στο πρόβλημα αυτό συμβάλει και η απροθυμία των κυβερνήσεων να συντονίσουν τις προσπάθειες καταπολέμησης του φαινομένου, καθώς μέσω της διαφθοράς των κρατικών υπαλλήλων, έχουν και οι ίδιες οφέλη από την παράνομη διακίνηση των αρχαιοτήτων.

Τέλος, ο καταμερισμός αρμοδιοτήτων και η γραφειοκρατία που υπάρχουν πλέον, παρεμποδίζουν με τον τρόπο τους την αντιμετώπιση της αρχαιοκαπηλίας. Η εμπλοκή πολλών φορέων όπως της αστυνομίας, του λιμενικού, των συνοριακών τελωνείων και του υπουργείου Πολιτισμού, τόσο της Ελλάδας όσο και των

εμπλεκόμενων χωρών, εφόσον υπάρχουν, οδηγεί σε μια πληθώρα επισήμων εγγράφων τα οποία αφορούν στην κατάσχεση των κλεμμένων αρχαιοτήτων. Κάθε φορέας, ως οφείλει, εστιάζει στις δικές του αρμοδιότητες και δράσεις και συντάσσει τη δική του αναφορά. Για το λόγο αυτό, δεν υπάρχει ένα ενιαίο αρχειακό υλικό το οποίο να εμπεριέχει όλες τις σημαντικές λεπτομέρειες των υποθέσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε μελλοντικό χρόνο από τους αρμόδιους μελετητές ούτως ώστε να κατανοήσουν καλύτερα την άνθιση και την εξέλιξη της αρχαιοκαπηλίας. Επίσης, τα αρχεία αυτά, έστω και αποσπασματικά, περιέχουν πολλές προσωπικές πληροφορίες τόσο για τους δράστες όσο και για τα θύματα οι οποίες είναι ευαίσθητα δεδομένα και στα οποία ενδεχομένως να μη μπορούν να έχουν εύκολα οι μελετητές πρόσβαση (Fisman και Wei, 2009, σελ.82)

Γενικότερα, το κράτος φαίνεται να εφαρμόζει τη μηδενική ανοχή, υιοθετώντας μια αυστηρή αντεγκληματική πολιτική η οποία στοχεύει στους οικονομικά ασθενέστερους και κοινωνικά κατώτερους πολίτες. Από την άλλη πλευρά, αποτυγχάνει, εν μέρει εις γνώσιν του, να ελέγξει το οργανωμένο έγκλημα, κατηγορία του οποίου αποτελεί η αρχαιοκαπηλία, που δρα υπόγεια και που υποστηρίζεται από την άρχουσα τάξη και τους οικονομικά ισχυρούς (Βιδάλη, 2014, σελ.52-57). Ο Sutherland με τις θεωρίες του, εστίασε στη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος και των εγκλημάτων των ισχυρών. Συχνά, υπάρχει ταύτιση των δυο κατηγοριών καθώς εκμεταλλευόμενα τα κενά της νομοθεσίας και τη διαφθορά της πολιτικής ηγεσίας κατορθώνουν να συμβιώνουν μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, τυχαίνοντας ευνοϊκότερης ποινικής μεταχείρισης (Βιδάλη, 2017, σελ.132).

5.2 Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης

Η αρχαιοκαπηλία είναι πλέον ένα διεθνές φαινόμενο και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να υπάρξει διεθνής συνεργασία μεταξύ των χωρών ούτως ώστε ο έλεγχος να γίνει αυστηρότερος και αποτελεσματικότερος. Μιλώντας σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει εντάξει στη νομοθεσία της τη σχετική ευρωπαϊκή νομολογία και έχει συνάψει συνθήκες συνεργασίας με άλλες χώρες. Παράλληλα, διοργανώνονται συνέδρια για την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με την αρχαιοκαπηλία και την τρέχουσα κατάσταση. Προκειμένου όλα αυτά να έχουν διάρκεια και αποτέλεσμα, θα πρέπει να υπάρχει χρηματοδότηση από το κράτος και γενικότερη στήριξη από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (Stamatoudi, 2014, σ. 305).

Επιπλέον, οι ποινές θα πρέπει να γίνουν αυστηρότερες και να λειτουργήσουν ως αντικίνητρο για τους επίδοξους αρχαιοκάπηλους. Παράλληλα, θα πρέπει να υπάρξει ευαισθητοποίηση των όσων εμπλέκονται στην αρχαιοκαπηλία, τόσο στο στάδιο της λαθραίας ανασκαφής όσο και σε αυτό της διακίνησης, για το μέγεθος της βλάβης που προκαλείται σε όλα τα επίπεδα, με την ελπίδα του ότι δεν θα επαναλάβουν το λάθος τους. Αν αυτό ισχύσει, τότε θα επέλθει μια συρρίκνωση της αγοράς και θα υπάρξει μικρότερη προσφορά, η οποία μοιραία θα επηρεάσει και τη ζήτηση (Mackenzie, 2009, σ. 166).

Όσον αφορά στις ποινές, θα πρέπει να αυστηροποιηθούν όχι μόνο αυτές που αφορούν τους διακινητές αλλά και αυτές που αφορούν τους αγοραστές. Η φυλάκισή τους για μεγάλο χρονικό διάστημα και η δήμευση των αρχαιολογικών θησαυρών θα τους θέσει εκτός αγοράς και με αυτό τον τρόπο η αρχαιοκαπηλία δεν θα έχει νόημα ύπαρξης, αν δεν υπάρχουν πελάτες. Πέρα από την ευαισθητοποίησή τους γύρω από το θέμα της αρχαιοκαπηλίας, θα πρέπει να δίνονται κίνητρα στους αρχαιοκάπηλους να δίνουν πληροφορίες σχετικά με υποθέσεις κλοπής στις αρχές, οι οποίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν στον εντοπισμό των κλεμμένων αρχαιοτήτων καθώς γνωρίζουν λεπτομέρειες από τα σχέδια της οργάνωσης, για τις οποίες οι αρχές δεν μπορούν να έχουν με άλλο τρόπο πρόσβαση. Έτσι θα κατορθώσουν να συγκεντρώσουν τα αποδεικτικά στοιχεία που χρειάζονται, για να ανακτήσουν τα έργα ή να προλάβουν την κλοπή τους και να τερματίσουν τη δράση της οργάνωσης (Stamatoudi, 2014, σελ. 303-304).

Επιπλέον, θα πρέπει η συλλογή αρχαιοτήτων να περιθωριοποιηθεί ως πρακτική από την κοινωνία, η οποία τη θεωρεί ακόμα ως μια φυσιολογική επένδυση των εύπορων ατόμων. Όταν τα αρχαιολογικά υλικά αποσυνδεθούν από το κύρος το οποίο προσφέρουν στον εκάστοτε κάτοχό τους, θα πάψουν να αποτελούν το διακαή τους πόθο και θα παραμείνουν στη χώρα και τους φορείς που πρέπει. Για να γίνουν, όμως, όλα αυτά, θα πρέπει οι πολίτες να διαπαιδαγωγηθούν κατάλληλα ούτως ώστε να αναγνωρίζουν το κατά πόσο ένα δίκτυο πωλήσεων αρχαιοτήτων συμπορεύεται με τον κώδικα ηθικής που πρέπει να υπάρχει (Elia, 1997, σ. 97).

Ένα άλλο σημαντικό μέτρο είναι η στήριξη της νόμιμης αγοράς αρχαιοτήτων και το να δίνουν κίνητρα στους αγοραστές αρχαιοτήτων να την προτιμούν έναντι των παράνομων. Για να γίνει αυτό, σε αρχικό στάδιο, θα πρέπει να εισέλθουν στην αγορά νέες αρχαιότητες καθώς όσες εισέρχονται για δεύτερη φορά, προκαλούν σκεπτικισμό σχετικά με την ποιότητά τους και τη γενικότερη αξία τους. Μάλιστα, έχει αναφερθεί

σχετικά ότι το να επιλέγει ένας έμπορος αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία είχαν εισέλθει στην αγορά σε προγενέστερο χρόνο, είναι σαν να αυτοκτονεί επαγγελματικά καθώς μπορεί να χάσει την αξιοπιστία του και εν τέλει την πελατεία του (Mackenzie, 2009, σελ. 167-168).

Η ύπαρξη καταλόγων μπορεί να είναι πολύ βοηθητική για την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τις αρχαιότητες που υπάρχουν αυτή τη στιγμή. Ο κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να γραφτεί στις βάσεις δεδομένων που έχουν δημιουργήσει οι οίκοι δημοπρασίας και να μελετήσει τους καταλόγους των μουσείων, των ιδιωτικών συλλογών, των γκαλερί τέχνης και των ιδρυμάτων που φιλοξενούν αρχαιότητες. Επίσης, μπορούν να γίνουν συνδρομητές σε σχετικά περιοδικά και να μελετούν τις συναφείς επιστημονικές δημοσιεύσεις. Επιπλέον, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας κατάλογος σε φυσικό ή ψηφιοποιημένο αρχείο στον οποίο θα καταγράφονται όλες οι αρχαιότητες της Ελλάδας και οι πληροφορίες που πρέπει να τις συνοδεύουν όπως την περιοχή προέλευσης και την τρέχουσα θέση τους, καθώς και φωτογραφικό υλικό. Ο κατάλογος αυτός θα είναι δυναμικός και θα ενημερώνεται συνεχώς με ευρήματα των νόμιμων ανασκαφών αλλά και όσων προκύπτουν από λαθραίες ανασκαφές. Μάλιστα, αν μια λαθρανασκαφή γίνει αντιληπτή, θα πρέπει ο χώρος να προστατευτεί άμεσα και να ξεκινήσει η κανονική του ανασκαφή ώστε να διασωθούν τα εναπομείναντα ευρήματα και θα αποτραπούν μελλοντικές απόπειρες για να ολοκληρωθεί η λαθραία επιχείρηση (Stamatoudi, 2014, σελ. 302-304).

Η διενέργεια σεμιναρίων από τα κατάλληλα άτομα, δηλαδή αρχαιολόγους ή εκπροσώπους πολιτιστικών φορέων τα οποία θα φέρνουν σε επαφή άτομα προερχόμενα από χώρες οι οποίες πέφτουν συνέχεια θύματα από τους αρχαιοκάπηλους, με άτομα τα οποία συμμετέχουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην αγορά αρχαιοτήτων, με απώτερο σκοπό οι τελευταίοι να αντιληφθούν τις αρνητικές συνέπειες της λαθρανασκαφής και της παράνομης διακίνησης των ευρημάτων και το πως αποκόπτεται το αντικείμενο από το φυσικό του περιβάλλον, χάνοντάς κάποιο ποσοστό της αξίας του. Με τον τρόπο αυτό, δεν θα παύσει φυσικά το εμπόριο αλλά τόσο οι διακινητές όσο και οι επίδοξοι αγοραστές, θα είναι πιο προσεχτικοί στις επιλογές τους και θα προτιμούν τα αρχαιολογικά αντικείμενα με ξεκάθαρη και νόμιμη προέλευση. Προκειμένου να περιοριστεί η αρχαιοκαπηλία θα πρέπει να περιοριστεί πρώτα η ζήτηση γι' αυτά τα αντικείμενα, αλλιώς η απαγόρευση θα φέρει το αντίθετο αποτέλεσμα και την εντατικοποίηση της αρχαιοκαπηλίας (Alderetal., 2009, σσ. 108-112).

Η εκπαίδευση των πολιτών για τις λαθραίες ανασκαφές οφείλει να γίνεται από πολύ νωρίς. Το Υπουργείο Πολιτισμού, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, πρέπει να διοργανώνει εκπαιδευτικές ομιλίες στα σχολεία και δράσεις στους χώρους των μουσείων ή σε αρχαιολογικές τοποθεσίες για παιδιά σχολικής ηλικίας, ούτως ώστε να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με το ζήτημα της παράνομης απομάκρυνσης των αρχαιολογικών ευρημάτων από το περιβάλλον τους και το τι σημαίνει αυτή. Ανάλογη εκπαίδευση, όμως, θα πρέπει να λαμβάνουν και όσοι φορείς εμπλέκονται στην καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας και δεν συνδέονται με τον πολιτισμό, όπως η Αστυνομία, το Λιμενικό και τα Τελωνεία. Μάλιστα, η εκπαίδευση θα πρέπει να γίνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια με τη διοργάνωση ημερίδων ή διήμερων συνεδρίων. Η καλύτερη και ταυτόχρονη εκπαίδευση των άνω φορέων θα βοηθήσει στο να υπάρξει ένας αποδοτικότερος σχεδιασμός δράσης καταπολέμησης της αρχαιοκαπηλίας (Voudouri, 2010, σ. 560).

Επιπρόσθετα, οι ίδιοι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία οφείλουν να μεριμνούν για τη σωστή φύλαξή τους με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, ούτως ώστε να είναι δύσκολο να αποσπάσει κάποιος παράνομα τις αρχαιότητες που βρίσκονται εκεί, για να τις διακινήσει παράνομα. Είναι ενδεικτικό, πως σε πανελλαδική έρευνα που έγινε, οι ίδιοι οι φύλακες θεωρούν πως υπάρχει υποστελέχωση καθώς οι υπάλληλοι που συνταξιοδοτούνται δεν αντικαθίστανται, με αποτέλεσμα να προτιμάται η λύση των εποχικών υπαλλήλων. Επίσης, δίνεται βάση κυρίως στην προστασία των μουσείων επενδύοντας στη χρήση τεχνολογικών μέσων, όπως τις κάμερες ασφαλείας και λιγότερο των αρχαιολογικών χώρων. Ως εκ τούτου, αν και οι παράνομες δραστηριότητες στα μουσεία έχουν μειωθεί, οι αρχαιολογικοί χώροι, και μάλιστα όσοι είναι απομακρυσμένοι από τα τουριστικά κέντρα, θεωρούνται εύκολοι λεία για τις εγκληματικές οργανώσεις (Κρανιδιώτη & Χιόνη, 2020).

Τέλος, πέρα από τη φύλαξη, τα μουσεία είναι θεμιτό να συνάπτουν συμφωνητικά δανεισμού ή ανταλλαγής αρχαιοτήτων ή να διοργανώνουν περιοδικές εκθέσεις σε ξένα μουσεία, ούτως ώστε να έχουν και άλλοι πολίτες πρόσβαση σε άλλες συλλογές και να αποκτούν και τα ξένα μουσεία παραπάνω έσοδα με νόμιμο τρόπο, αντί να προσπαθούν να αποκτήσουν αρχαιότητες από ξένους πολιτισμούς με δόλια μέσα. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται και το γόητρο της χώρας που δανείζει τις αρχαιότητες, με το να προβάλλει το πολιτισμό της σε περισσότερο κόσμο, αλλά και τα ίδια τα μουσεία της χώρας αυτής, στην περίπτωση ανταλλαγής αρχαιοτήτων, θα

μπορούν να φιλοξενούν εκθέματα από ξένους πολιτισμούς, αναβαθμίζουν το εκπαιδευτικό τους έργο αλλά και το κύρος τους (Voudouri, 2010, σ. 559).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ένα κράτος όσον αφορά στο θέμα της πολιτιστικής του κληρονομιάς, είναι η παράνομη διακίνηση των πολιτιστικών αγαθών του, ιδιαίτερα των αρχαιοτήτων του καθώς αυτές μαρτυρούν την πορεία του στο χρόνο και την ιστορικότητά του. Προκειμένου να περιορίσουν όσο μπορούν το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας, τα κράτη ενέταξαν στη νομοθεσία τους μέτρα προστασίας των πολιτιστικών αγαθών τους και ποινικοποίησαν την παράνομη διακίνησή τους. Παράλληλα, σύναψαν μεταξύ τους συμβάσεις ούτως ώστε να υπάρχει ένα διεθνές πρότυπο αντιμετώπισης, εφόσον η αρχαιοκαπηλία είναι, πλέον, ένα παγκόσμιο φαινόμενο.

Παρά τις όποιες νομικές απόπειρες, η αρχαιοκαπηλία συνέχισε να ανθίζει καθώς αποτελεί από τις πιο κερδοφόρες κατηγορίες λαθρεμπορίου, παρά το γεγονός ότι δεν είναι μια ηθικά αποδεκτή πράξη λόγω του ότι θίγει άμεσα τη συλλογική κληρονομιά ενός κράτους και των πολιτών του. Όπως φάνηκε από την έρευνα η οποία διεξήχθη, η αρχαιοκαπηλία άνθισε μετά το 2010, σε μια προσπάθεια πολλών ανθρώπων να εξασφαλίσουν μια επιπρόσθετη πηγή εσόδων. Στο γεγονός αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι οι περισσότερες υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας που διαλευκάνθηκαν είχαν ως δράστες μεμονωμένα άτομα και όχι εγκληματικές οργανώσεις. Επίσης έγιναν από άτομα τα οποία δεν είχαν μεγάλη εμπειρία και ήταν χωρίς οργάνωση, ενώ και οι πρώτες εγκληματικές οργανώσεις φαίνεται να ήταν σχετικά άπειρες με το αντικείμενο. Σταδιακά, αυτό άλλαξε και απέκτησαν τον κατάλληλο εξοπλισμό και τις σωστές διασυνδέσεις, ενώ χρησιμοποιούνταν όλες οι προφυλάξεις που χρησιμοποιεί μια εγκληματική οργάνωση για να μη συλληφθούν τα μέλη της. Παρά τις μειωτικές τάσεις που εμφανίστηκαν ορισμένες χρονιές, η αρχαιοκαπηλία παρέμενε μια σταθερή δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος.

Η εμμονή των εγκληματικών οργάνωσεων με την αρχαιοκαπηλία δικαιολογείται, εν μέρει, από το γεγονός ότι είναι ασφαλέστερη σε σχέση με άλλα αντικείμενα τα οποία μπορεί να κλαπούν και να διακινηθούν, όπως για παράδειγμα τα έργα τέχνης. Αυτό συμβαίνει επειδή τα αρχαιολογικά αντικείμενα είναι αριθμητικά πολύ περισσότερα, δεν φέρουν συνήθως κάποια υπογραφή και οι περισσότεροι αγνοούν συχνά την ύπαρξή τους καθώς, ως επί το πλείστον, αποτελούν προϊόντα λαθρανασκαφής. Είναι επομένως, ευκολότερο να κλαπούν και δυσκολότερο να

ανιχνευθούν. Η διαφοροποίηση αυτή αναφορικά με τα αρχαιολογικά αγαθά, αντανακλάται και στη νομοθεσία, καθώς η βαρύτητα δίνεται σε περιπτώσεις προστασίας αρχαιολογικών θησαυρών, σε αντιδιαστολή με τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά, τα οποία είναι σπανιότερο να διακινηθούν παράνομα. Ωστόσο, πολλές από τις διατάξεις αναφέρονται σε όλα τα πολιτιστικά αγαθά, καθώς η διακίνησή τους μπορεί να γίνει παράλληλα από διαφορετικές ή τις ίδιες εγκληματικές οργανώσεις.

Ένα άλλο κοινό σημείο της αρχαιοκαπηλίας με τις εγκληματικές οργανώσεις, είναι ο τρόπος δράσης τους και συγκάλυψης των δραστηριοτήτων τους. Ο τρόπος δράσης έχει επιχειρηματική λογική, κάτι που τις βοηθά να προσαρμόζονται και στο χώρο της αγοράς. Το λαθρεμπόριο αρχαιοτήτων εκμεταλλεύεται τους νόμους της νόμιμης αγοράς, αλλά δραστηριοποιείται κυρίως στη γκρίζα ζώνη, προσπαθώντας να νομιμοποιήσει τις παράνομες αρχαιότητες, πριν τις εντάξει στη νόμιμη αγορά και τους οίκους δημοπρασιών ή τις ανάλογες ιστοσελίδες. Μια άλλη επιχειρηματική πρακτική του οργανωμένου εγκλήματος και ταυτόχρονα της αρχαιοκαπηλίας είναι η νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων που προκύπτουν από τη σχετική δραστηριότητα. Η νομιμοποίηση γίνεται είτε μέσω των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, είτε μέσω άλλων συστημάτων που ασχολούνται με οικονομικές συναλλαγές.

Η ανάπτυξη της αρχαιοκαπηλίας σχετίζεται με την αύξηση της ζήτησης για αρχαιολογικά αντικείμενα, τόσο από τα μουσεία, όσο και από τους ιδιώτες που επιθυμούν να έχουν μια ανάλογη συλλογή. Οι συμβιωτικές σχέσεις μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας που δημιουργούνται ομοιάζουν με τις πρακτικές της εγκληματικής δραστηριότητας των ισχυρών οι οποίοι, μη υπολογίζοντας την ηθική βλάβη των εγκλημάτων τους, εκμεταλλεύονται τα κεφάλαιά τους για την επίτευξη μεγαλύτερου κέρδους για τον εαυτό τους και τον περίγυρό τους.

Γίνεται, ωστόσο, φανερό πως η αρχαιοκαπηλία δεν μπορεί να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά, καθώς η νομοθεσία δεν μπορεί να ανταγωνιστεί το κίνητρο του μεγάλου και σχετικά εύκολου κέρδους. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να παρθούν επιπλέον μέτρα τα οποία θα στοχεύουν στην αυστηροποίηση των ποινών και τη δήμευση των αρχαιολογικών και μη αγαθών, των ατόμων που τα κατέχουν. Σημαντικότερη, όμως, φαίνεται να είναι η ενημέρωση και η εκπαίδευση τόσο των πολιτών όσο και των εμπλεκόμενων φορέων για τις επιπτώσεις της αρχαιοκαπηλίας

και το πως μπορούν να προστατευτούν αν επιθυμούν να αγοράσουν ένα αρχαιολογικό αγαθό. Οι δυο αυτές αλλαγές είναι κομβικές για την ορθή αντιμετώπιση του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας και την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νομικά Κείμενα

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο 2014, «Οδηγία 2014/60/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014, σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους μέλους και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 (αναδιατύπωση)», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τ. L 159, της 28-5-2014.

N.4858/2021 (ΦΕΚ 220/α/19-11-2021) «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς».

N. 101(1)/2016 (ΦΕΚ 178/Α/26.9.2016) «περί της Επιστροφής των Πολιτιστικών Αγαθών».

N. 4355/2015 (ΦΕΚ 178/Α/18-12-2015) «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2014/60/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών, που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους-μέλους και άλλες διατάξεις».

N. 3348/2005 (ΦΕΚ 144/Α'/23.6.2005) «Κύρωση της Σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά».

N.1141/1981 (ΦΕΚ 6/Α'/8.1.1981) «Περί κυρώσεως της εις Χάγην την 14ην Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως μετά του Κανονισμού εκτελέσεως αυτής, του Πρωτοκόλλου και των υπ' αριθμόν I, II και III αποφάσεων της διασκέψεως».

N. 3317/2005 (ΦΕΚ 45/Α'/23.2.2005) «Κύρωση του Δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης».

N. 1103/1980 (ΦΕΚ 297/Α/29- 12-1980) «Περί κυρώσεως της εις Παρίσιους την 17ην Νοεμβρίου 1970 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως αφορώσης εις τα ληπτέα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παραμπόδισιν της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών».

N. 736/1977 (ΦΕΚ 316/Α/15-10-1977) «Περί Οργανισμού Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων».

N. 4177/1961 (ΦΕΚ 131/Α/19-08-1961) «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της νομοθεσίας της διεπούσης την Υπηρεσίαν Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως και Ταμείον Απαλλοτριώσεων Αρχαιολογικών Χώρων»

N. 1469/1950 (ΦΕΚ 169/Α/1950) «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830».

Προεδρικό Διάταγμα 133/1998 «Σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους-μέλους σε συμμόρφωση με την οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 1993, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 96/100/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Φεβρουαρίου 1997», ΦΕΚ 106/Α/19-5-1998.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξιάδης, Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Αποστολίδης, Α. (2006), *Αρχαιοκαπηλία και εμπόριο αρχαιοτήτων: μουσεία, έμποροι έργων τέχνης, οίκοι δημοπρασιών, ιδιωτικές συλλογές*, Αθήνα: Άγρα.

Βασιλαντωνοπούλου, Β.(2019).Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. & Παπαχαραλάμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*, Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). « *Λευκά κολλάρα* » και *Οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Becker ,S.H. (2000), *Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης*, (μτφρ. ΚουτζόγλουΑ., ΜπουρλιάσκοςΙ. Γ. Β.), Αθήνα: ΝομικήΒιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019).Όψεις της ανάκρισης επί υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος . Στο: Σ. Βιδάλη , Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.) *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα* (σσ. 307-332). Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Βιδάλη, Σ. (2017).*Πέρα από τα Όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2014).*Αντεγκληματική πολιτική: Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βρέλλης, Σ.(2008). Η Σύμβαση του Unidroit της 24.6.1995 για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά. Στο: Σ. Μπουτοπούλου, Μ. Μούλιου, Σ. Καλλιώδη& Β. Σακελλιάδης (Επιμ.) *Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών από την παράνομη διακίνηση και η διεκδίκησή τους* (σσ.93-97), Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Δασκαλάκης, Η., (1985), *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Κρανιδιώτη, Μ. & Χιόνης, Δ. (2020), «Μουσεία και πρόληψη εγκλημάτων κατά αρχαιοτήτων: Μια πανελλαδική έρευνα», *Crime Times*, τ.11.

Κωνσταντόπουλος, Β. (2020), *Το ξέπλυμα μαύρου χρήματος*, Αθήνα: Πάντειον Πανεπιστήμιο

Λάζος, Γ. (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε. (2016) *Κρίση, Έγκλημα και Σύστημα Ποινικής Καταστολής. Παράνομες Αγορές και Οικονομική Κρίση*. Στο: Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα*

και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αθήνα: Σάκκουλας.

Μανιάτης, Α. (2010). «Έμποροι μνημείων». Νόμος και Φύση (σσ.1-18). Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.

Μανώλαρος, Φ. (2002), Ποινική αντιμετώπιση της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ΠοινΔικ., Αθήνα: Σάκκουλα.

Μιχαλοπούλου, Ε. (2019). Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσης του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης . Στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρη & Χ. Παπαχαλαράμπους Χ., *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και Οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Ριζάβα Φ. (2012), Οργανωμένο έγκλημα θεωρητική προσέγγιση κατ' άρθρον ερμηνεία νομολογιακή προσέγγιση. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.

Σταμούλη, Ε. (2019), «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα», στο Βιδάλη Σοφία, Κουλούρης Νικόλαος, Παπαχαλαράμπους Χάρης, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Πάτρα:ΕΑΠ.

Σταμούλη, Ε. (2016),«Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές». στο: Μ. Γασπαρινάτου, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Σταμούλη, Ε. (2015),*Πολιτικές ασφάλειας στην Ελλάδα σε σχέση με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία και οι συνέπειές τους στην αντεγκληματική πολιτική*, Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ).

Φαλσιάνι Ε., Μινκούτσι Α., Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2015.

Χουλιάρης, Α. (2019), Εγκληματικότητα των ισχυρών. Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο : Σ. Βιδάλη , Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.). *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*, Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Albanese, J.S. (1982), What Lockheed and La Cosa Nostra Have in Common: The Effect of Ideology on Criminal Justice Policy

BarakG. (2015), The Crimes of the Powerful and the Globalization of Crime, University of Michigan.

Bouchard, M. (2011), OuelletFrederic, Is small beautiful? The link between risks and size in illegal drug markets, Global crime, Vol.12.

Boutopoulou, S. (2009). 'The efforts of Greek State to Combat the Illicit Traffic of Its Cultural Heritage'. Στο S. Manacorda (ed.), *Organised Crime in Art and Antiquities* (σσ.117-134). Milan, Italy: International Scientific and Professional Advisory Council of the United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme

Brodie N., Morag M.K., Luke C., Tubb K.W. (2008), *Archaeology, Cultural Heritage and the Antiquities Trade*, Florida 2008

Brodie, N. (2005). 'Historical and Social Perspective on the Regulation of the International Trade in Archaeological Objects: The Examples of Greece and India', *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 38(4)

Brodie, N., Renfrew, C. (2005), "Looting and the World's Archaeological Heritage: The Inadequate Response", *Ann. Rev. Anthropol.* 34.

Canouts V., McManamon F.P. (2001), "Protecting the Past for the Future: Federal Archaeology in the United States", στο: Brodie, Doole, Renfrew, *Trade in Illicit Antiquities: The Destruction of the World's Archaeological Heritage*, Cambridge: University of Cambridge

Carman J. (2003), *Archaeology & Heritage, An Introduction*, Leicester University Press.

Chambliss, W.J. (2008), *On the take. From petty crooks to presidents*, Indiana : Indiana University Press.

Chambliss, W.J. (2004), «On the symbiosis between criminal law and criminal behavior», *Criminology*, 42(2).

Cornu M., Renold M.-A. (2010), "New Developments in the Restitution of Cultural Property: Alternative Means of Dispute Resolution", *International Journal of Cultural Property* 17.

Corsane G. (2005), *Heritage, Museums and Galleries: An Introductory Reader*, London: Routledge.

Cressey, D., (2009), *The Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*.

Danti, M. 2015. "Ground-Based Observations of Cultural Heritage Incidents in Syria and Iraq", *Near Eastern Archaeology*, Vol. 78, No. 3.

Delepierre, S., Schneider, M. (2015). "Ratification and Implementation of International Conventions to Fight Illicit Trafficking of Cultural Property". in: F. Desmarais (ed.), *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World's Heritage*, Paris.

Deneault, A. (2010), *Offshore. Tax Havens and the rule of global crime*. New York - London: The New Press.

- Durney, M. & Proulx, B. (2011). 'Art Crime: a brief introduction'. *Crime Law Soc Change* 56
- Elia, R.J. (1997). 'Looting, Collecting and the Destruction of Archaeological Resources'. *Natural Resources Research* Vol.6 (2)
- Hirschfeld, K. (2015), *Gangster States, Organized Crime, Kleptocracy and Political collapse*. Publisher: Palgrave Macmillan.
- FATF (2015), *Financing of the terrorist organization Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*.
- Fisman R. και Wei S-J, (2009), "The Smuggling of Art and the Art of Smuggling Uncovering the Illicit Trade in Cultural Property and Antiquities", *American Economic Journal: Applied Economics*, Vol 1, No. 3
- Kramer, R., Michalowski, R., Kauzlarich, D. (2002) *The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*, *Crime & Delinquency*
- Mackenzie S, Yates D, Smith E.(2017). The cultural capitalists: Notes on the ongoing reconfiguration of trafficking culture in Asia. *Crime, Media, Culture*. 13(2)
- Mackenzie, S. (2011). "The Market as Criminal and Criminals in the Market: Reducing Opportunities for Organized Crime in the International Antiquities Market". in *Crime in the Art and Antiquities World: Illegal Trafficking in Cultural Property*, (eds) S. Manacorda and D. Chappell, New York: Springer.
- Mackenzie, S. (2009). 'Identifying and Preventing Opportunities for Organized Crime in the International Antiquities Market'. Στο S. Manacorda (ed.), *Organized Crime in Art and Antiquities* (σσ.151-171). Milan, Italy: International Scientific and Professional Advisory Council of the United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Program.
- Mackenzie M. R. S. (2005), "Law, Regulation and the Illicit Antiquities Market", *The British Journal of Criminology*, Vol. 45
- McDowell, J. (2001), The consequences of money laundering and financial crime, *Economic Perspectives*, An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Vol. 6 (No. 2).
- McGuire, G. (2008), "The Looting of Iraq Museum in Context", in *Catastrophe: The looting and destruction of Iraq's past*, edited by Gill Stein, Geoff Emberling and Katharyn Hanson, 13, 14, 18-21. Oriental Institute Museum Publication No. 28
- Merryman, J.H. (1986). 'Two Ways of Thinking About Cultural Property'. *The American Journal of International Law*, 80(4) (
- Morselli C. (2009), The Criminal Network Perspective. in Morselli C., *Inside Criminal Networks*, Springer.

Nistri, G. (2009). 'National Experiences: Italy'. Στο S. Manacorda (ed.), *Organised Crime in Art and Antiquities* (σσ.71-85). Milan, Italy: International Scientific and Professional Advisory Council of the United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme.

Paoli, L. (2003), *Mafia Brotherhoods: Organized Crime, Italian Style*, Oxford University Press.

Proulx, B. B. (2013), 'Looting in "Global" Perspective: Nature, Scope, and Frequency'. *American Journal of Archaeology*, Vol. 1

Ruggiero, V. (2017). *Dirty Money. On Financial Delinquency*, Oxford: Oxford University Press.

Schneider, M.(2014).The UNIDROIT Convention and the protection of cultural property. in: S. Choulia-Kapeloni (ed.), *Proceedings of the Third International Conference of Experts on the Return of Cultural Property* (Athens, Olympia, October 23– 26, 2013).

Snider, L.(2000). The Sociology of Corporate Crime: An Obituary: (Or: Whose Knowledge Claims have Legs?). *Theoretical Criminology*.

Sotiriou K.O. (2020), *Parallelae Vitae: Antiquities Smuggling and Hidden Incomes in Greece*, *International Journal of Cultural Property*, Vol. 27, Cambridge: y Cambridge University Press.

Stamatoudi, I. (2014). 'Illicit Trafficking in Cultural Goods and the Economic Crisis'. Στο E. Korka (ed.), *The Protection of Archaeological Heritage in Times of Economic Crisis* (pp.300-307). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Thomas, S. και Grove, L. (2014), *Introduction in Heritage Crime: Progress, Prospects and Prevention*. New York and Hampshire: Palgrave MacMillan.

Yates, D., (2021). *Investigating Antiquities Trafficking*, Global Investigative Journalism Conference.

Voudouri, D. (2010). 'Law and the Politics of the Past: Legal Protection of Cultural Heritage in Greece'. *International Journal of Cultural Property* 17

Voudouri, D. (2008). 'Greek Legislation Concerning the International Movement of Antiquities and its Ideological and Political Dimensions'. Στο D. Damaskos& D. Plantzos (eds.), Athens: Museum Benaki

Wright P. (2009), *On Living in an Old Country: The National Past in Contemporary Britain*, Oxford: Oxford University Press.

Αστυνομικές Εκθέσεις

Αστυνομική Έκθεση 2012, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2013, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2014, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2015, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2016, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2017, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2018, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2019, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2020, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2021, ΕΛΑΣ

Αστυνομική Έκθεση 2022, ΕΛΑΣ

<https://icom.museum/en/>